

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Lenka DUDKOVÁ

**GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ
A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA
V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH
A NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍCH
ŠKOL**

diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Helena NOVÁČKOVÁ

Olomouc 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci řešila sama, a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu a další zdroje informací.

V Olomouci, 30. dubna 2009

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí diplomové práce Mgr. Heleně Nováčkové za odborné konzultace a rady, čas a přátelský přístup. Dále děkuji pracovníkům organizací ADRA, ARPOK a Společnost pro Fair Trade za jejich vstřícnost a pomoc a Mgr. Soně Pavlíkové za možnost realizace výukových programů v její třídě. V neposlední řadě děkuji své rodině a blízkým za podporu a jejich trpělivost.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2006/07

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

student

Lenka DUDKOVÁ

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název práce:

Globální rozvojové vzdělávání a multikulturní výchova v mateřských školách a na prvním stupni základních škol

Global development and multicultural education at pre-school and primary school level

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je vytvoření programů globálního rozvojového vzdělávání (GRV) a multikulturní výchovy (MV) pro děti z mateřských škol a žáky prvního stupně základních škol. V první části DP uvede autorka konkrétní metody, které se při GRV a MV používají. Pozornost bude věnována současné změně českého školství - Rámcovým vzdělávacím programům a průřezovým tématům.

Ve druhé části budou detailně popsány programy GRV a MV pro mateřské školy a první stupeň základních škol. Tyto programy budou před odevzdáním diplomové práce vyzkoušeny v praxi.

Struktura práce:

1. Úvod
2. Vymezení termínů a definice GRV a MV
3. Cíle GRV a MV
4. Metody GRV a MV
5. Začlenění GRV a MV do systému českého školství - Rámcové vzdělávací programy a průřezová témata
6. Programy GRV a MV pro MŠ a první stupeň ZŠ
7. Závěr
8. Shrnutí (v angličtině)
9. Seznam literatury, případné přílohy

Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:
konkretizace osnovy práce, rešerše dostupné literatury týkající se problematiky (listopad - prosinec 2006); zpracování teoretických kapitol (do 30.6. 2007); vytvoření programů pro MŠ a první stupeň ZŠ (do 30.9. 2007); uvedení vytvořených programů do praxe (do 31.1.2008); zpracování kapitol o programech, zpracování grafických příloh (do 30.4. 2008)

Rozsah grafických prací: fotografie

Rozsah průvodní zprávy: 20 000 slov základního textu + práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

Nádvorník, O., Volfová A.(ed.) *Společný svět*. Praha: Člověk v tísní – společnost při České televizi, o.p.s, 2004. ISBN 80-903510-0-X.

Pike, G., Selby, D. *Globální výchova*. Praha. Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6
Průcha, J. - Walterová, E. - Mareš J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha. Portál, 2000. ISBN 80-7178-369-2.

Průcha, J. - Walterová, E. - Mareš J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. INFRA, 2005. ISBN 80-86666-24-7.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Helena Nováčková

Datum zadání diplomové práce: 15.11. 2006

Termín odevzdání diplomové práce: ne dříve než 17 měsíců od zadání

vedoucí katedry
vedoucí diplomové práce

Obsah

ÚVOD.....	7
CÍL PRÁCE	8
METODIKA	8
1. ŠKOLSKÁ REFORMA	10
1.1. Systém kurikulárních dokumentů	10
1.2. Novinky školské reformy	12
1.3. Předškolní vzdělávání	17
1.4. Základní vzdělávání	18
2. GLOBÁLNÍ VÝCHOVA	20
2.1. Koncept globální výchovy dle Pikea a Selbyho	22
2.2. Klasická versus globální výchova	24
2.3. Metody začleňování globální výchovy do výuky	25
3. GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	28
3.1. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	30
4. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA.....	34
5. METODY	38
6. PROJEKTY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	44
6.1. ADRA – projekt PRVák, modul Pomáháme si	44
6.2. Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje (ARPOK) – projekt ANYANA – děti a svět.....	48
6.3. Společnost pro Fair Trade – projekt WATOTO.....	51
7. BRENDA ZE ZAMBIE, METODIKA PRO MŠ.....	54
8. VYUŽITÍ PROJEKTU ANYANA-DĚTI A SVĚT PEDAGOGY MŠ A 1. STUPNĚ ZŠ	82
9. ZÁVĚR	86
10. SHRNUTÍ	88
SUMMARY	89
11. SEZNAM LITERATURY	90
12. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	93
13. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	94
14. SEZNAM OBRÁZKŮ	95
15. SEZNAM PŘÍLOH.....	97
16. PŘÍLOHY	98
Příloha 1 Výuka projektu PRVák v 1. třídě ZŠ	98
Příloha 2 Logický rámec projektu ANYANA – děti a svět	105
Příloha 3 Výuka dle metodiky Brenda ze Zambie v 1. třídě ZŠ	107
Příloha 4 Výstupy z projektového dne v ZŠ Troubelice	116

Úvod

Vzdělání umožňuje člověku zlobit se nad věcmi ve všech koutech světa.

Mark Twain

V 21. století člověk nemůže vědět všechno, pansofii dle Jana Amose Komenského pro tuto chvíli opravdu odzvonilo. Nicméně si myslím, že by člověk globalizovaného světa měl být otevřený a citlivý k tématům dnešní doby. Tato témata se totiž každého z nás dotýkají, i když to není na první pohled vidět.

Každý, kdo projde základním vzdělávacím systémem, získá řadu znalostí, osvojí si spoustu dovedností a utvoří si vlastní postoje. Mark Twain kdysi řekl, že vzdělání umožní člověku zlobit se nad věcmi ve všech koutech světa. Zlobení si přibližme spíše jako kritické zamýšlení se a posléze možná i jednání dle vlastního nejlepšího vědomí a svědomí. Po absolvování základní školní docházky by měl člověk otevřeně přijímat různé odlišné názory, zamýšlet se nad nimi, kriticky je posoudit. Tak by se ve zkratce dal pojmenovat cíl právě probíhající školské reformy v ČR. Média v dnešní době přinášejí dětem, žákům i studentům spoustu informací z rozvojového světa a z oblastí různých kultur. Globální rozvojové vzdělávání a multikulturní výchova jim pomáhají tyto informace uchopit, pochopit, vytvořit si na ně názor. Proč jmenuji cílovou skupinou děti, žáky i studenty? Ano, opravdu si myslím, a jsem přesvědčena, že globální rozvojové vzdělávání i multikulturní výchova mají své místo jak v mateřských školách, tak i na základních a středních školách. Informace, které se na nás v dnešní době z médií valí, působí na nás všechny bez rozdílu věku. Je pochopitelné, že např. určité informace o rozvojovém světě pochopí jinak student SŠ, jinak dítě v MŠ, ale všichni jsou těmto informacím vystaveni. Dnešní škola by s tímto faktem měla počítat a přizpůsobit mu i výuku. Se zařazením aktuálních témat současnosti počítá dlouho připravovaná, někým vítaná, někým zatracovaná nová školská reforma, která se postupně aplikuje do praxe. Já jsem příznivcem školské reformy, myslím, že změna v českém školství je nejen nutná, ale i dobrá: umožňuje přidání témat dnešní doby, obohacení výuky o moderní pedagogické metody ... Tak, jak se po pádu komunismu Československo (posléze Česká republika) začalo otevírat světu, tak i české školství by se mělo světu otevřít. Věřím, že to přinese mnoho nového a zajímavého pro české děti, žáky i studenty. Především vzniká více prostoru pro témata dnešní doby, vyučování je obohaceno o moderní pedagogické metody a žáci získávají praktické dovednosti a znalosti aktuálních problémů.

Cíl práce

Diplomová práce Globální rozvojové vzdělávání a multikulturní výchova v mateřských školách a na prvním stupni základních škol si klade za cíl zanalyzovat začlenění globálního rozvojového vzdělávání (GRV) a multikulturní výchovy (MV) ve školních vzdělávacích dokumentech. Odpovídá na otázku, jestli mají GRV a MV místo ve školních vzdělávacích programech, jaké jsou jejich cíle pro tyto stupně vzdělávání, jaké využívají metody.

Druhým cílem diplomové práce je analýza existujících materiálů GRV a MV pro cílovou skupinu 5–8 let. Tyto materiály vytvářejí v České republice neziskové organizace – ADRA, ARPOK a Společnost pro Fair Trade.

Od roku 2005 lektoruji výukové programy globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy v Agentuře rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje (ARPOK). Na podzim roku 2007 jsem se podílela na psaní projektového dokumentu pro tvorbu metodických materiálů ANYANA-děti a svět (globální rozvojové vzdělávání a multikulturní výchova pro děti z mateřských škol a žáky z 1. stupně základních škol). Projekt získal v roce 2008 finanční podporu z Ministerstva zahraničních věcí ČR a Olomouckého kraje. Během roku 2008 vznikly metodické materiály pro začlenění globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy v MŠ a na 1. stupni ZŠ. Na základě své praktické zkušenosti jsem se rozhodla psát diplomovou práci na toto téma.

Metodika

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V první části byla provedena literární rešerše, zkoumala jsem začlenění globálního rozvojového vzdělávání (GRV) a multikulturní výchovy (MV) do Rámcových vzdělávacích programů pro předškolní a základní vzdělávání. Věnovala jsem se terminologii používané v České republice. Dále jsem se soustředila na cíle a metody GRV a MV pro předškolní a mladší školní věk. V druhé části jsem vycházela z vlastní zkušenosti – zkušenosti lektorky a autorky výukového materiálu pro cílovou skupinu 5–8 let. Analyzovala jsem český trh výukových materiálů GRV a MV pro předškolní a mladší školní věk. Dále jsem pak zjišťovala informace o již existujících projektech GRV a MV neziskových organizací. V roce 2008 jsem se autorsky podílela na tvorbě metodického materiálu ANYANA-děti a svět. Později jsem si sama vyzkoušela jednu část metodického materiálu v praxi.

Údaje a poznatky použité v diplomové práci byly získány převážně z literárních pramenů, základní metodou tedy byla práce s literaturou, popř. s internetem. Základními literárními prameny pro tuto diplomovou práci byly Rámcové vzdělávací programy pro předškolní a základní vzdělávání, dále publikace věnující se globálnímu rozvojovému vzdělávání a multikulturní výchově. Vzhledem k tomu, že téma GRV v České republice je poměrně nové, neexistuje dostatek zdrojů k této problematice. V druhé části diplomové práce jsem vycházela z vlastních zkušeností a z informací poskytnutými neziskovými organizacemi – ADRA a Společnost pro Fair Trade. Její součástí je vlastní tvorba metodického materiálu pro děti z MŠ a 1. stupně ZŠ.

Osnova diplomové práce je sestavena od obecných kapitol týkajících se školské reformy v ČR terminologii GRV a MV, dále se věnuje jejich cílům a metodám a pokračuje ke kapitolám věnujícím se konkrétním projektům GRV a MV.

V práci jsou použity analytické a syntetické metody. Nejprve jsem zpracovala teoretické kapitoly, tzn. kapitoly 1–5. Při sepisování druhé části práce (kapitoly 6 a dále) vycházela z vlastních zkušeností. Celá diplomová práce je doplněna podkladovými fotografií pro ilustraci tématu.

1. Školská reforma

Podle zákona č.561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) dochází k legislativní změně ve vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovává Národní program vzdělávání a dále vypracovává pro výše zmíněné stupně vzdělávání Rámcové vzdělávací programy (RVP). Dle nich vytváří každá škola svůj vlastní školní vzdělávací program (ŠVP).

1.1. Systém kurikulárních dokumentů

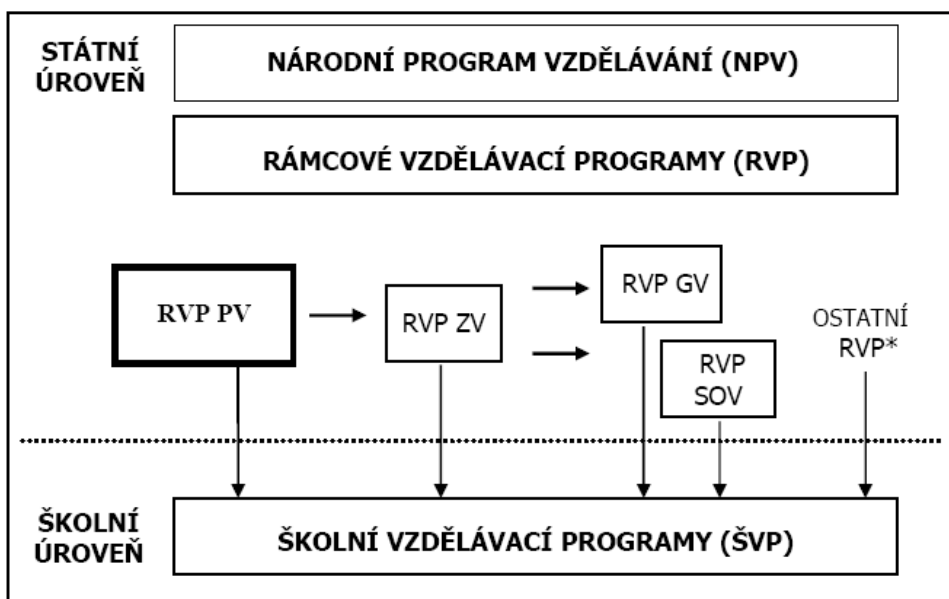
„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.

Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních:

- státní
- školní

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání (NPV) a Rámcové vzdělávací programy (RVP). Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní, a střední vzdělávání).

Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP.“ (Výzkumný ústav pedagogický - VÚP; 2004: 5)

Obrázek 1 Systém kurikulárních dokumentů

zdroj: VÚP, 2004

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání; RVP GV – Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání; RVP SOV – Rámcový vzdělávací program (programy) pro střední odborné vzdělávání.

* Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro jazykové vzdělávání, případně další.

Podle nových školních vzdělávacích programů se začalo učit v mateřských školách od školního roku 2007/2008 na základních školách v 1. a 6. ročníku od školního roku 2007/2008 (postupně se přidávají další třídy) a na středních školách se začne dle ŠVP vyučovat od školního roku 2009/2010. (Učitelské noviny, c2003)

Školská reforma je běh na dlouhou trať, je realizována teprve krátkou chvílí, ale věřím, že přinese slibované ovoce. Umožňuje totiž dětem, žákům a studentům získat znalosti v ucelenějších blocích, osvojit si důležité dovednosti pro život a vytvořit si postoje k mnoha tématům.

Pozitiva školské reformy:

- Školská reforma dává větší volnost pedagogům ve tvorbě výukových programů. Striktně dané školní osnovy jsou postupně nahrazeny školními vzdělávacími programy a pedagogové tak mají možnosti sami určovat, co a kdy se bude učit. RVP vytváří také prostor pro projektové dny (aktivity společné pro celou školu).

- Velice důležitý prvek školské reformy je důraz na pochopení učiva, získání praktických dovedností, je zde větší prostor pro zážitkové a interaktivní metody.
- Významné pozitivum školské reformy vidím v zařazení průřezových témat do výuky. Některá z těchto témat se ve školních osnovách objevovala „jen tak mimochodem“, ale dnes již mají v ŠVP své stálé místo.
- Oceňuji také to, že je kladen velký důraz na osvojení si klíčových kompetencí žáků. Tyto kompetence je lépe zařadí do pracovního procesu, budou umět nabitě znalosti, dovednosti i postoje ze školních lavic v životě lépe uplatnit.

Negativa školské reformy:

- Školská reforma má ovšem mnoho úskalí. Školská reforma předpokládá spolupráci pedagogického sboru dané školy při tvorbě vlastního ŠVP. Někdy se ukazuje tento fakt jako problém, jelikož pedagogové byli zvyklí „odučit si vlastní učivo“ a neexistoval prostor (a ani moc velký důvod) pro další spolupráci. Tak jak školská reforma klade velkou váhu na schopnost spolupráce mezi dětmi, žáky či studenty, tak je také založena na spolupráci pedagogů, kteří by měli spolupracovat na tvorbě ŠVP. Nemyslím, že je to problém na všech školách, ale jistě se s tímto nelehkým úkolem řada škol musela potýkat.
- Další komplikací při tvorbě ŠVP byl pravděpodobně pro mnohé pedagogy nedostatek času. Vytvořit kvalitní dokument ŠVP v tak krátké době znamenalo pro pedagogy obrovské úsilí. Nutno ale říci, že se tohoto náročného úkolu řada z nich velice dobře zhostila.

1.2. Novinky školské reformy

„Hlavní novinka, kterou reforma přináší, je změna pohledu na **požadované cíle vzdělávání**. Ty se v pohledu reformních dokumentů výrazně mění. Hlavním cílem vzdělávání by mělo být osvojení takzvaných **klíčových kompetencí**.“ (Zeman; 2006: 3)

„*Klíčové kompetence* (tab. 1) jsou soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Kompetence představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů, které se propojují a doplňují, čímž se postupně stávají složitější a tím i využitelnější (univerzálně použitelné). Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračují v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života.“ (VÚP; 2004: 11)

Klíčové kompetence pro předškolní a základní vzdělávání jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1 Klíčové kompetence

KLÍČOVÉ KOMPETENCE	
předškolní vzdělávání	základní vzdělávání
Kompetence k učení	Kompetence k učení
Kompetence k řešení problémů	Kompetence k řešení problémů
Kompetence komunikativní	Kompetence komunikativní
Kompetence sociální a personální	Kompetence sociální a personální
Kompetence činnostní a občanské	Kompetence občanské
	Kompetence pracovní

zdroj: vytvořeno dle RVP PV, RVP ZV

Pro předškolní vzdělávání je definováno 5 klíčových kompetencí, pro základní vzdělávání je to 6 klíčových kompetencí. Ty se většinou shodují, pouze kompetence činnostní a občanské u předškolního vzdělávání jsou v základním vzdělávání rozděleny do dvou klíčových kompetencí, a sice kompetence občanské a kompetence pracovní.

Podle Zemana (2006:3) by se „**Zásadní cíl** reformy dal v kostce shrnout do sdělení, že **žáci by toho měli více umět namísto znát**. Tento posun v cílech vzdělávání reaguje na obecný vývoj moderní pedagogiky v kontextu celé Evropy. Odpovídá však i na výsledky několika mezinárodních srovnání školských systémů, která českému školství opakovaně vytýkají, že se příliš zaměřuje na předávání dat a pojmů a že vzdělávání českých dětí schází praktická využitelnost.“ Toto vyjádření nepovažuji za přesné. Je opravdu cílem reformy více umět místo znát? Sama myslím, že ne. Když přeci chceme něco umět, musíme mít také informační základ. Dovednost či praktičnost je důležitá, ale bez znalostí se neobejde. Dovednost je postavena na nějaké znalosti a bez znalostí nejsou dovednosti prakticky využitelné.

Jirásková (2006) se v knize Multikulturní výchova – předsudky a stereotypy věnuje důvodům zavádění klíčových kompetencí do školních kurikul v rámci zemí Evropské unie. Tvrdí, že: „Prvořadou motivací, proč se pozornost vzdělávacích systémů a kurikulárních dokumentů zaměřila na klíčové kompetence, byl zájem o kvalitu vzdělávání a jeho efektivitu. Většina evropských zemí se shodla, že k tomu, aby byli dnešní lidé dobře připraveni na další profesní a osobní život a dovedli se plnohodnotně zapojit do dění ve společnosti, je nutné, aby byli připraveni na celoživotní učení; domnívat se, že člověk vystačí s tou úrovní a stavem svého vzdělání, své profesní přípravy dosažené v době jeho či jejího „ukončení“, je neudržitelné.“ (Jirásková, 2006: 45–46) Tato změna pochopitelně souvisí s celkovou politikou Evropské unie (EU), kdy

se v roce 2000 na jednání Rady Evropy (tzv. lisabonský proces) Evropská unie dohodla, že se Evropa má stát „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě, která čerpá ze znalostí a je schopna nepřetržitého hospodářského růstu při současném dosažení většího množství lepších pracovních příležitostí a větší sociální soudržnosti.“ (Metodický portál - RVP, c2005-2009) Proto je logické, že musí dojít ke změně ve školství. Česká republika – jako člen EU – touto změnou musí také projít.

„Další novinkou, kterou umožňuje nový školský zákon, je možnost mnohem **větší integrace obsahu jednotlivých předmětů**. Propojování obsahu předmětů je dalším znakem moderní pedagogiky. Na mnoha školách dochází k tomu, že obsahy řady předmětů se vzájemně překrývají, a k žákům se tak často dostávají dvakrát i vícekrát, odděleně v rámci samostatných předmětů bez patřičných souvislostí. Možnost spojování předmětů do takzvaných **vzdělávacích oblastí** (tab. 2) by měla školám sloužit především ke snížení počtu těchto případů a zvýšení získávání informací v patřičných souvislostech.“ (Zeman; 2006: 4) Rámcový vzdělávací program tvrdí: „Čím úplnější a dokonalejší bude propojení všech oblastí vzdělávání, a zároveň i podmínek, za kterých probíhá, tím bude vzdělávání přirozenější, účinnější a hodnotnější.“ (VÚP; 2004: 15)

Vzdělávací oblasti jsou definované pro předškolní i pro základní vzdělávání:

Tabulka 2 Vzdělávací oblasti

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI		
<i>předškolní vzdělávání</i>	<i>1. stupeň ZŠ</i>	<i>2. stupeň ZŠ</i>
Dítě a jeho tělo	Člověk a zdraví	Člověk a zdraví
Dítě a jeho psychika		
Dítě a společnost	Umění a kultura	Umění a kultura
Dítě a svět	Člověk a jeho svět	Člověk a společnost
Dítě a ten druhý		Člověk a příroda
	Jazyk a jazyková komunikace	Jazyk a jazyková komunikace
	Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace
	Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie
	Člověk a svět práce	Člověk a svět práce
	Doplňující vzdělávací obory (Další cizí jazyk a Dramatická výchova)	Doplňující vzdělávací obory (Další cizí jazyk a Dramatická výchova)

zdroj: upraveno podle RVP PV, RVP ZV

Vzdělávací oblasti v RVP PV a RVP ZV se v mnohých tématech doplňují, navazují na sebe. Je také důležité si povšimnout, že se některá témata jednotlivých vzdělávacích

oblastí překrývají. V tabulce je návaznost některých témat vzdělávacích oblastí znázorněna odlišnými barvami.

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví (RVP ZV) navazuje na vzdělávací oblasti Dítě a jeho tělo (RVP PV), Dítě a jeho psychika (RVP PV). Důležitým tématem je zdravý psychický a fyzický vývoj dítěte a žáka. Vzdělávací obor Dítě a ten druhý (RVP PV) si klade za cíl utváření vztahů dítěte k ostatním. Tento cíl je velice důležitý a staví na něm další vzdělávací oblasti a obory. Vzdělávací oblast Umění a kultura (RVP ZV) navazuje hlavně na vzdělávací oblast Dítě a společnost (RVP PV). Tyto oblasti se věnují sociálně-kulturním tématům. Témata vzdělávací oblasti Dítě a svět (RVP PV) jsou na prvním stupni prohlubovány ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (jediná vzdělávací oblast určená pouze pro 1. stupeň ZŠ). Člověk a jeho svět se pro 2. stupeň rozšiřuje do dvou vzdělávacích oblastí, a sice Člověk a společnost a Člověk a příroda. V RVP ZV se nachází další vzdělávací oblasti, které podporují rozvoj dalších znalostí, dovedností a postojů žáků, jsou jimi: Člověk a svět práce, Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie a Doplňující vzdělávací obory. Do doplňujících vzdělávacích oborů patří Další cizí jazyk a Dramatická výchova.

Školská reforma přináší do základního (i středního) vzdělávání **průřezová témata**. „Průřezová témata zahrnují okruhy aktuálních problémů současného světa, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Škola má povinnost v průběhu základního vzdělávání nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých průřezových témat. Průřezová témata je možné vyučovat jako součást jednotlivých vzdělávacích oblastí, nebo v podobě samostatných předmětů, projektů seminářů, kurzů.“ (Zeman; 2006: 15)

„Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení obsahů vzdělávacích oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností. Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání. Škola musí do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni zařadit všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV.“ (VÚP; 2007: 90)

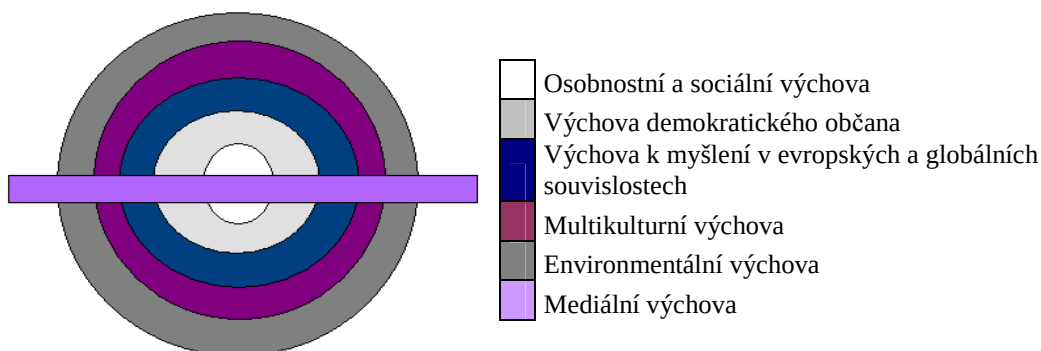
V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

Tabulka 3 Průřezová témata

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Osobnostní a sociální výchova
Výchova demokratického občana
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Multikulturní výchova
Environmentální výchova
Mediální výchova

zdroj: upraveno podle RVP ZV

Průřezová témata představují okruhy témat, kterými jsou žáci obklopeni (viz graf 1). V grafu 1 si představme uprostřed bílého kruhu žáka. Tento žák je obklopen všemi průřezovými tématy. Nejbližší mu je Osobnostní a sociální výchova a to z toho důvodu, že se zabývá především osobnostním vývojem žáka samotného a interakcí žáka s nejbližším okolím (rodina, spolužáci ...). Dalším průřezovým tématem se tento okruh lidí a prostředí, které na žáka působí, zvětšuje - přidává se Výchova demokratického občana, a tím lidé a prostředí v rámci jednoho státu. Ve Výchově k myšlení v evropských a globálních souvislostech se vnější vlivy na žáka opět rozrůstají, a sice v dimenzi evropskou a globální. Žák si uvědomuje, že je součástí většího celku než je pouze stát, ve kterém žije. V Multikulturní výchově se přidává tolerance a pochopení kulturních odlišností jiných národů, menšin atd. Environmentální výchova připojuje velice důležité uvědomění – že člověk žije na jedné planetě, že ho obklopuje příroda a tu je potřeba poznávat a respektovat. Mediální výchova prostupuje všemi druhy výchov, tak jak je to v realitě – média zasahují do všech oblastí, jež člověka nějakým způsobem ovlivňují.

Graf 1 Grafické znázornění průřezových témat
zdroj: vlastní zpracování

Pokud se ale nad tím zamyslíme, jsou seřazená průřezová témata správně? Nemělo by být průřezové téma Environmentální výchova hned za Osobnostní a sociální výchovou? Vždyť svoje okolí (přírodu) si člověk uvědomuje velice brzo, je s ním v neustálé interakci. Proč jsou průřezová témata seřazena v RVP tak, jak jsou, zůstává nadále otázkou a je na každém, jaké řazení je mu bližší.

1.3. Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání doplňuje výchovu v rodině a přispívá tak k aktivnímu rozvoji a učení dítěte. (VÚP; 2004) „Koncepce předškolního vzdělávání se orientuje k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí“ (VÚP; 2004: 7)

Cíle předškolního vzdělávání

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) má vzdělání předškolního dítěte „rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.“ (VÚP; 2004: 7) K dosažení tohoto cíle jsou používány učební aktivity, které respektují věk dítěte a jeho možnosti, poskytují dítěti dostatek prostoru pro spontánní nápady a jeho vlastní plány. (VÚP; 2004) „**Učební aktivity by proto měly probíhat především formou nezávazné dětské hry**, kterou se dítě zabývá na základě svého zájmu a vlastní volby. V předškolním vzdělávání by mělo být v dostatečné míře uplatňováno situační učení

založené na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí tak, aby se dítě učilo dovednostem a poznatkům v okamžiku, kdy je potřebuje a lépe tak chápalo jejich smysl. Významnou roli v procesu učení sehraává **spontánní sociální učení, založené na principu přirozené nápodoby**. Proto je třeba ve všech činnostech a situacích, které se v průběhu dne v mateřské škole vyskytnou, nejen v didakticky zaměřených činnostech, poskytovat dítěti vzory chování a postojů, které jsou k nápodobě a přejímání vhodné. V předškolním vzdělávání by měly být uplatňovány **aktivity spontánní i řízené**, vzájemně provázané a vyvážené, v poměru odpovídajícím potřebám a možnostem předškolního dítěte.“ (VÚP; 2004: 9)

1.4. Základní vzdělávání

„Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních vzdělávání. V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získávají takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností aktivně podílet na životě společnosti.“ (VÚP; 2007: 12)

Cíle základního vzdělávání

„Základní vzdělávání má žákům pomoci **utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání** orientovaného zejména na situace blízko životu a na praktické jednání. V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a plnili své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i přírodě

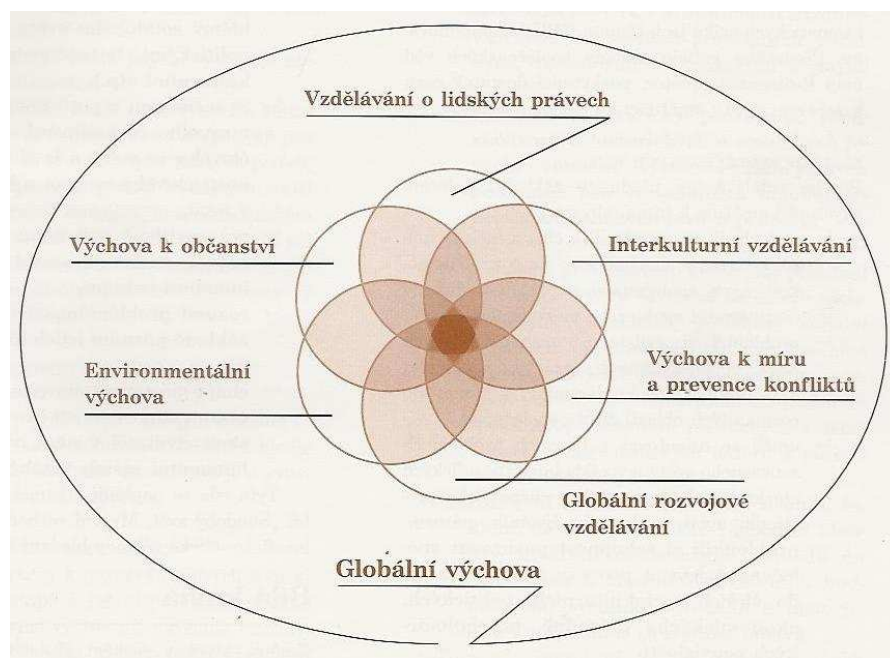
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví, a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci“ (VÚP, 2007: 12,13)

2. Globální výchova

Obě témata diplomové práce (globální rozvojové vzdělávání i multikulturní výchova) jsou součástí globální výchovy. Co je tedy globální výchova? Co mají globální rozvojové vzdělávání a multikulturní výchova společného?

„Podle North-South Centre¹ globální výchova zahrnuje termíny rozvojové vzdělávání, vzdělávání k lidským právům, vzdělávání pro udržitelnost, vzdělávání k míru a prevenci konfliktů a interkulturní vzdělávání.“ (Höck, Wegimont; 2003: 16)

Globální výchova tedy tvoří jakýsi štít nad výše uvedenými druhy vzdělávání a výchov. Tento model je známý především z prací kanadských pedagogů Davida Pikea a Grahama Selbyho. V České republice je používán koncept těchto pedagogů a lze ho znázornit následovně:

Obrázek 2 Globální výchova

zdroj: Nádvorník, O., Volfová, A. (ed.) *Společný svět*.

Globální výchova tvoří společný štít pro šest oblastí, kterými jsou:

- environmentální výchova
- výchova k občanství
- vzdělávání o lidských právech
- interkulturní vzdělávání (multikulturní výchova)

¹ The European Centre for Global Interdependence and Solidarity (Evropské centrum pro globální vzájemnou závislost a solidaritu), známé jako North-South Centre (Centrum Sever-Jih), bylo založeno v roce 1989 Radou Evropy pro podporu spolupráce mezi Severem a Jihem a zlepšení vzdělávání, výchovy a informovanosti obyvatelstva světa (Council of Europe, c2008)

- výchova k míru a prevence konfliktů
- globální rozvojové vzdělávání

Průniky kružnic na obrázku 2 znázorňují, že některé z těchto výchov či vzdělávání mají společnou řadu bodů. Těmi body jsou společná témata, kterým se věnují. Objevují se také témata, která patří právě jen do jedné výchovy/vzdělávání. Velice důležité je uvědomit si, že všechny druhy výchov/vzdělávání mají něco společného. Společným prvkem jsou metody, které při práci s dětmi, žáky, studenty i dospělými využívají. Jsou to většinou interaktivní metody², jejichž cílem je prostřednictvím prožitku a vlastní aktivity zjistit něco důležitého, dojít (za pomoci lektora či pedagoga) k jádru problému.

„**Globální výchova** se tedy zaměřuje na porozumění problémům světa i sobě samému. Odráží problematiku životního prostředí, zdraví, médií, technologií, kulturní odlišnosti, budoucnosti, míru, rovnosti, občanství, spravedlnosti, ekonomiky, ale zaměřuje se i na rozvoj kreativity, imaginace, komunikačních dovedností, dramatické výchovy a dalších důležitých sociálních kompetencí. Globální výchova je tak úsilím o zásadní změnu celého kurikula – nikoliv pouze jediného předmětu – tak, aby škola připravovala žáky/studenty na řešení aktuálních problémů a poskytla jim k tomu patřičné osobní kompetence.“ (Činčera, 2007:23) Globální výchova obsahuje témata, která se ve státním programu vzdělávání objeví jako „nová témata – jsou to např. témata evropské integrace, multikulturní výchovy, environmentální výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu.“ (MŠMT-Bílá kniha; 2001:38)

Jak již bylo řečeno, globální výchova se skládá z několika částí (výchov, vzdělávání). Pojdme se nyní podívat, jaké jsou definice jednotlivých termínů.

Environmentální (resp. ekologická) výchova obsahuje veškeré výchovné, vzdělávací a osvětové úsilí, jehož cílem je především zvyšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem. Snaží se rozvíjet citlivost, vstřícnost a tvořivost lidí při řešení problémů péče o přírodu i problémů lidské společnosti. Environmentální výchovou usilujeme o utváření ekologicky příznivých hodnotových orientací, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonsumní, duchovní kvality lidského života. (Lipka, c2009)

Cílem **výchovy k občanství** (občanské výchovy) je „utvářet u žáků hodnoty postoje, které sdílí demokratická společnost, rozvíjet schopnost žít ve společnosti a plnit role občana a vybavit mladé lidi příslušnými znalostmi. V ČR a ve většině zemí

² viz 5. kapitola - Metody

je to samostatný vyučovací předmět na základních a středních školách (též s označením „občanská nauka“).“ (Průcha, Walterová, Mareš; 2003: 141)

Výchova k míru je součástí všeobecného vzdělávání, která „zdůrazňuje otázky války a míru, poznávání nebezpečí, které hrozí životu na zemi, člověku a společnosti ve válkách, konfliktech a násilí. V ČR je začleněna v některých tématech učiva občanské výchovy.“ (Průcha, Walterová, Mareš; 2003: 278)

Interkulturní (multikulturní) vzdělávání „usiluje o to, vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní, eliminovat nebo oslabovat etnické či rasové předsudky.“ (Průcha, Walterová, Mareš; 2003: 129)

„Globální rozvojové vzdělávání vede studenty k porozumění současným naléhavým problémům týkajících se např. globálních změn současné společnosti, chudoby, migrace či odlišností mezi různými kulturami a náboženstvími. Prohlubuje chápání jejich souvislostí a pomáhá nalézat možnosti jejich řešení. Součástí globálního rozvojového vzdělávání je aktivní zapojování studentů do výuky.“ (ARPOK, c2009)

2.1. Koncept globální výchovy dle Pikea a Selbyho

V globální výchově se propojují dva směry pedagogické teorie a praxe:

- Základem prvního směru je planetární vědomí (worldmindedness). Tento směr vznikl ve Velké Británii mezi světovými válkami, jeho cílem je respektování principu „jedné planety“. Úkolem vzdělávání je utvářet osobnost člověka, který toleruje lidi z jiných kultur, s jiným vyznáním a světovým názorem a váží si jich; utvářet občana, který chápe globální problémy a trendy, různá hlediska a úhly pohledu.“ (Pike, Selby; 2000: 13)
- V centru druhého směru stojí ústřední postavení dítěte (child-centeredness). Tento směr má delší tradici, vychází například z učení pedagoga Johna Deweye. Základ tvoří poznání, že děti se nejlépe učí v případě, kdy podporujeme jejich zkoumání a objevování a kdy je bereme jako jedinečné osobnosti s vlastními názory. (Pike, Selby; 2000)

„Mezi pedagogy zabývajícími se globální výchovou panuje shoda, že jejich oblast zájmu zahrnuje čtyři základní a navzájem hluboce spjaté dimenze.

První z nich je prostorová dimenze.

Výchovný proces by měl vypěstovat vědomí a chápání neustále rostoucí vzájemné provázanosti současného světa. Studenti mohou chápat změny, které se odehrávají

v jejich bezprostředním „světě“, jen pokud pochopí, že faktory a procesy, přinášející změny, působí v dynamickém mnohvrstevném světovém systému, kde lokální je součástí globálního a globální lokálního.

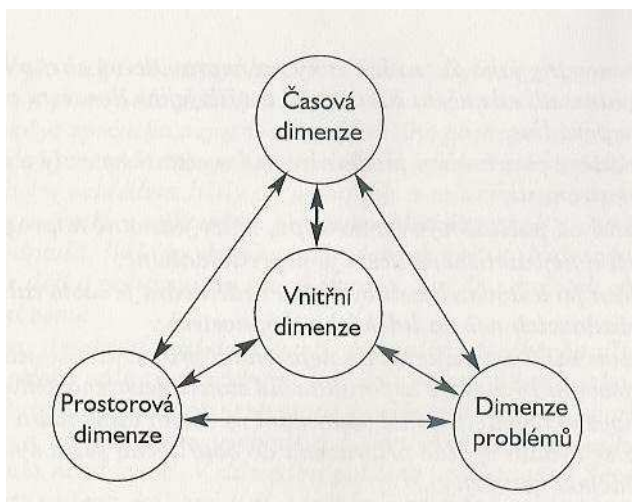
Druhá z dimenzí je dimenze časová.

Minulost, přítomnost a budoucnost jsou vnímány také dynamicky. Interpretace minulosti vychází z našich zájmů a priorit v přítomnosti a z našeho vnímání (vědomého či nevědomého) budoucnosti. Smysl pro budoucnost nás zároveň informuje, jak jednáme nyní, zatímco naše momentální individuální a kolektivní jednání a rozhodnutí „vrhají kostky“ budoucnosti.

Třetí dimenze je dimenze problémů.

Současné globální problémy, jako je zhoršování životního prostředí, porušování lidských práv, konflikty a nerovnost ve světě, se neodehrávají pouze v čase a prostoru, ale v těsném vzájemném propojení. Např. rozhodnutí o dalším rozvoji jednotlivých lidských komunit nemohou přehlížet důsledky pro životní prostředí, aniž by dříve či později nebyl ohrožen rozvoj lidstva. Tato rozhodnutí také nevyhnutelně zahrnují prioritizaci určitých lidských práv a z ní vyplývající možnosti konfliktu mezi skupinami nebo komunitami, které mají rozdílné hodnoty a pohledy do budoucnosti.

Prostorová, časová a problémová dimenze mohou být popsány jako „vnější“ dimenze globální výchovy. Propagátoři globální výchovy se shodují, že tyto tři dimenze jsou v dynamické souhře se čtvrtou - „vnitřní“ - dimenzí. Vyrůstající uvědomování si světa jde nevyhnutelně ruku v ruce i se zvyšováním úrovně vnímání sebe sama.“ (Pasternak; 1992:5,6)

Obrázek 3 Model globální výchovy

zdroj: Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1.*

2.2. Klasická versus globální výchova

Existují patrné rozdíly mezi tím, jak se v dnešních školách učí a tím, jak by se mělo učit dle koncepce Pikea a Selbyho, koncepce globální výchovy.

Klasická výchova

- „znalosti přicházejí ústy učitele nebo ze stránek knih a publikací³
- nejdůležitější dovedností je dobře si učivo zapamatovat
- názor jednotlivce ztrácí hodnotu, pokud ho neumíme prosadit a nedostatečně ho zdůrazňujeme
- city jsou nepatřičné a je třeba je ovládat
- hlavním cílem vzdělání je být schopen dělat věci lépe a rychleji než ostatní
- vědomosti přicházejí v oddělených, nesouvisejících blocích
- úspěch je odměněn, neúspěch potrestán
- učební plán každého jednotlivce musí být řízen a kontrolován nějakou autoritou“
(Pike, Selby; 1994: 54)

Globální výchova

- znalosti jsou získávány aktivní formou: experiment, zkoumání, pozorování atd.
- je kladen důraz na pochopení učiva a osvojení si znalostí, dovedností a postojů
- každý má prostor vyjádřit vlastní názor
- pracuje s emocemi, využívá je pro vytváření postojů
- hlavním cílem vzdělávání je být plnohodnotnou součástí celku, spoluprací s ostatními vytvářet fungující celek
- vědomosti děti získávají v souvislostech a je kladen důraz na provázanost informací
- nezaměřuje se na výsledek, oceňuje snahu
- je kladen důraz na sebehodnocení jednotlivce

Reakce RVP: Pokud srovnáme koncepci globální výchovy se záměry kurikulární reformy, vidíme shodu v cílech, očekávaných výstupech a metodách. Samozřejmě asi nikdy nezmizí klasický výklad (např. na gymnáziích a středních školách), nicméně přidávají se modernější metody výuky, dochází k práci s dovednostmi a postoji žáků/studentů, je kladen důraz na praktičnost. Z konceptu globální výchovy můžeme prostřednictvím školské reformy v moderní škole využít témata i metody výuky.

³ žák pouze přijímá informace, je pasivní

2.3. Metody začleňování globální výchovy do výuky

Existují dva způsoby začlenění globální výchovy do školních kurikul. Tyto způsoby jsou obecné metody, kterými můžeme začlenit také průřezová témata určená RVP. Metodami začleňování jsou infuze a integrace.

Infuze

„Infuze nemá vliv na organizaci kurikula. Předmětům se může nadále vyučovat odděleně. V rámci každého předmětu však musíme zdůrazňovat propojení s dalšími oblastmi kurikula a zasadit tak do mysli žáků zárodek integrace.“ (Pike, Selby; 2000: 18)

Obrázek 4 Infuze

zdroj: Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1.*

Výhody a nevýhody metody infuze

Výhody:

- „není třeba radikálně měnit kurikulum či měnit používané učebnice a učební materiály a pomůcky
- není třeba radikálně měnit rozvrh výuky
- není třeba zabývat se rozdílem mezi podobou vyučování a očekáváním žáků a rodičů
- zavedení požadovaných prvků globální výchovy může uskutečnit učitel jako jedinec, není k tomu třeba týmové práce všech pracovníků školy“ (Pike, Selby; 2000: 21)

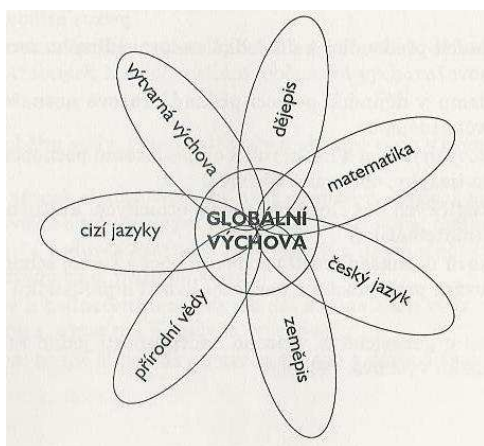
Nevýhody:

- „roztržnění znalostí do jednotlivých předmětů není v souladu s filosofií globální výchovy
- je jen malá možnost rozvíjet v žácích povědomí o spojitostech mezi předměty a tématy

- může vyústit k rozmělnění globální výchovy, k jejímu zavedení pouze do jednoho předmětu, k rozporům a konfliktům mezi metodami a strategiemi používanými různými učiteli“ (Pike, Selby; 2000: 21)

Integrace

„Základním předpokladem využití metody integrace je taková organizace procesu učení, která co nejvíce odpovídá situacím reálného života a je na ně, co nejsnáze převoditelná. Měla by proto být založená na chápání světa jako systému, v němž lze téma či problém odpovídajícím způsobem pochopit pouze jejich zkoumáním ve vztazích s dalšími souvisejícími jevy. Je tedy vhodné zaměřit kurikulum tematicky – soustředit ho okolo všeobecných témat a problémů. V jeho rámci žáci získávají i znalosti a dovednosti z tradičních předmětů, kterým se však nevyučuje izolovaně, ale ve vzájemném propojení.“ (Pike, Selby; 2000: 21)

Obrázek 5 Integrace

zdroj: Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1.*

Výhody a nevýhody metody integrace

Výhody:

- „rozvíjí v žácích schopnost vidět a chápat skutečně existující vztahy a propojení mezi jevy a problémy
- díky pohledům různých oborů a předmětů na jedno společné téma prohlubuje pochopení problému a umožňuje vytvořit si nový vhled do problematiky
- umožňuje celostní zavedení globální výchovy týkající se všech aspektů kurikula“ (Pike, Selby; 2000: 24)

Nevýhody:

- „vyžaduje čas a tvůrčí energii, potřebnou k plánování, přípravě a realizaci nové organizace, učebních jednotek, získání nových materiálů a pomůcek
- vyžaduje společné zaujetí pro věc a vysoký stupeň kolegiality, není proveditelná jednotlivými pedagogy
- může vzbudit nedůvěru a odmítání na mnoho úrovních (ministerstvo školství, školské úřady, rodiče, žáci)“ (Pike, Selby; 2000: 24)

Rámcové vzdělávací programy dávají školám prostor, jak začlenit vzdělávací oblasti a průřezová témata do výuky. Pro předškolní vzdělávání, kde existují vzdělávací oblasti (ne průřezová témata), vidí RVP přínosnější integrovaný přístup výuky. Tento přístup je pro MŠ i více logický, jelikož čas, který dítě stráví v MŠ, není rozdělený do žádných vyučovacích hodin, jak je tomu v dalších úrovních vzdělávání.

„V předškolním vzdělávání je třeba uplatňovat integrovaný přístup. Vzdělávání by mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které nerozlišují „vzdělávací oblasti“ či „složky“, ale které nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.

Obsah bloků by měl vycházet ze života dítěte, být pro ně smysluplný, zajímavý a užitečný. Realizace takovýchto bloků poskytuje dítěti širokou škálu různých aktivit a nabízí mu hlubší prožitek. **Dítě tak nezískává jen izolované poznatky či jednoduché dovednosti, získaná zkušenost je komplexnější a stává se pro dítě snáze uchopitelnou a prakticky využitelnou. Dítě může získávat skutečné činnostní výstupy - kompetence.** I při tomto způsobu práce mohou být (a měly by být) při tvorbě i realizaci vzdělávací nabídky využívány metody a prostředky „klasických“ specifických didaktik jednotlivých oborů výchovně vzdělávacích činností (metodik), pokud jsou zaměřeny na práci s předškolním dítětem a pokud odpovídají psychologickým a didaktickým specifikám předškolního vzdělávání.“ (VÚP; 2004: 9)

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání se nespecifikuje, který přístup (integrace nebo infuze) je třeba uplatňovat. Na základních školách je čas rozdělen do vyučovacích hodin a vzdělávací oblasti/obory lze od sebe lépe oddělit (přestávkami). Nicméně záleží na každé škole, jakým způsobem vzdělávací oblasti a průřezová témata začlení do výuky. Věřím, že pro vzdělávací oblasti a obory je více využívána metoda infuze, zatímco pro průřezová témata je to metoda integrace.

3. Globální rozvojové vzdělávání

V České republice neexistuje jednotná definice termínu globální rozvojové vzdělávání (GRV). Tento termín začala používat organizace Člověk v tísni na počátku 21. století. Ve světě je tento pojem často nazýván rozvojové vzdělávání. V České republice je přidáno slovo „globální“ z ryze strategických důvodů. Ondřej Nádvorník a Andrea Volfová vytvořili v roce 2004 příručku globálního rozvojového vzdělávání Společný svět. Ondřej Nádvorník pracoval pro projekt Varianty (Člověk v tísni) a pro příručku potřeboval správnou terminologii. V evropských zemích se můžeme různě setkat s pojmy rozvojové vzdělávání, globální učení, globální výchova atd. V České republice byla v té době zažitá hlavně globální výchova podle Pikea a Selbyho, tento pojem znali na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo zahraničních věcí se ale rozhodlo podporovat rozvojové vzdělávání v rámci svých dotačních titulů. Došlo tedy ke sloučení obou pojmů a ke vzniku termínu globální rozvojové vzdělávání, které se v České republice stále používá. Nicméně vyskytuje se i termín rozvojové vzdělávání - neexistuje tedy jednotnost v terminologii. Pojem globální rozvojové vzdělávání je ale mnohem častější. Malý problém nastává při překladu do angličtiny, jelikož zahraniční experti používají *development education*, naše globální rozvojové vzdělávání se zkracuje na rozvojové vzdělávání. Nádvorník a Volfová definují globální rozvojové vzdělávání jako proces, který:

- informuje o životech lidí žijících v rozvojových a rozvinutých zemích a umožňuje lidem pochopit souvislosti mezi jejich vlastními životy a životy lidí na celém světě
- usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí
- rozvíjí dovednosti, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů
- podporuje hodnoty a postoje, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, nadnárodní a mezinárodní úrovni
- směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ“ (Nádvorník, Volfová; 2004:16)

Pro srovnání nabízím další definici: „Globální rozvojové vzdělávání (GRV) vede studenty k porozumění současným naléhavým problémům týkající se např. globálních změn současné společnosti, chudoby, migrace či odlišností mezi různými kulturami a náboženstvími. Prohlubuje chápání jejich souvislostí a pomáhá nalézat možnosti jejich

řešení. Součástí globálního rozvojového vzdělávání je aktivní zapojování studentů do výuky.“ (ARPOK; c2009)

Cíle výuky se rozdělují do tří domén učiva:

- kognitivní (znalosti)
- konativní (dovednosti)
- afektivní (postoje a hodnoty)

Nádvorník a Volfová (2004) definovali cíle GRV pro středoškolské studenty následovně:

1. Znalosti

- „Studenti znají příčiny a důsledky nejdůležitějších globálních problémů, vědí, co pomáhá a co brání udržitelnému lidskému rozvoji,
- srovnávají různé chápání konceptů – rozvoj, lidská práva, globalizace,
- rozumějí situacím lidí žijících v těžkých životních podmínkách, znají různé příčiny a důsledky těchto situací,
- jsou si vědomi rozdílů v ekonomické a sociální situaci lidí na světě, znají různé pohledy a příčiny a důsledky tohoto stavu,
- chápou vzájemnou závislost a propojenost různých oblastí světa a různých dimenzí rozvoje,
- znají hlavní aktéry rozvojové spolupráce a vědí o svých možnostech podílet se aktivně na rozvoji na lokální i globální úrovni,
- vědí, proč a jakým způsobem je uskutečňována rozvojová spolupráce.“
(Nádvorník, Volfová; 2004:16)

2. Dovednosti

- „Studenti využívají nástrojů demokracie při podílení se na veřejném životě,
- dokážou vymezit problém, analyzovat ho, hledat různá řešení, vybrat nejvhodnější řešení a využívat při něm vlastních zkušeností i zkušeností ostatních,
- dokážou odhadnout své schopnosti a hledat možnosti, jak je využít při řešení problémů,
- dokážou efektivně spolupracovat s ostatními,
- dokážou si na základě informací vytvořit vlastní názor a uvést pro něj argumenty,
- umějí přijmout názor ostatních a korigovat svůj původní názor,

- dokážou využívat empatie při poznávání situace ostatních,
- umějí myslet systémově a hledat souvislosti.“ (Nádvorník, Volfová; 2004:16)

3. Postoje a hodnoty

- „Studenti přijímají zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žijí,
- jsou motivováni k tomu, aby se aktivně podíleli na řešení místního problému a přispívali k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni, a to i v situacích, ze kterých jim neplynou přímé výhody,
- jsou si vědomi výhod spolupráce s ostatními lidmi,
- respektují odlišné názory a pohledy na svět,
- jsou solidární s lidmi žijícími v těžkých podmínkách.“ (Nádvorník, Volfová; 2004:16)

Nikde ale nejsou definované cíle GRV pro základní školu a pro mateřskou školu. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání můžeme rozvojovou problematiku nalézt v průřezovém tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

3.1. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

„Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech akcentuje ve vzdělávání evropskou dimenzi, která podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a jako princip prostupuje celým základním vzděláváním. Podstatnou součástí evropské dimenze je výchova budoucích evropských občanů jako zodpovědných a tvořivých osobností, v dospělosti schopných mobility a flexibility v občanské a pracovní sféře i v osobním životě. Rozvíjí vědomí evropské identity při respektování identity národní. Otevírá žákům širší horizonty poznání a perspektivy života v evropském a mezinárodním prostoru a seznamuje je s možnostmi, které jim tento prostor poskytuje.“ (VÚP; 2007: 95)

Na prvním stupni základních škol se průřezové téma realizuje ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. „Ve vzdělávání se využívají zkušenosti a poznatky žáků z běžného života i mimořádných událostí v rodině, v obci a nejbližším okolí.“ (VÚP; 2007: 95)

Na druhém stupni se průřezové téma realizuje ve všech vzdělávacích oblastech, nejvíce však ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. „Využívá, aktualizuje a propojuje poznatky z oboru historie a politické geografie. Prohlubuje porozumění klíčovým

historickým a politickým událostem, které ovlivnily vývoj Evropy i světa a měly podstatný význam pro evropskou integraci a začlenění České republiky do integračního procesu. Důležitým prostorem pro realizaci průřezového tématu se stává obor Výchova k občanství, v jehož vzdělávacím obsahu jsou zdůrazněny sociální, ekonomické, právní a kulturní souvislosti v evropské a globální dimenzi. Objasňuje také vazby mezi lokální, národní, evropskou a globální úrovní uvažování, rozhodování a jednání. Ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda se uplatňuje zejména při objasňování důsledků globálních vlivů na životní prostředí v okolí žáků s důrazem na potřebu a závažnost ochrany tohoto prostředí především v dané lokalitě.“ (VÚP; 2007: 95)

Přínos průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech k osobnostnímu rozvoji žáka je následující:

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností žáků průřezové téma:

- „rozvíjí a integruje základní vědomosti potřebné pro porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy
- prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů na vznik a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech
- prohlubuje základní vědomosti nezbytné pro pochopení struktury a funkcí mezinárodních a nevládních organizací, jejich vlivu na řešení globálních i lokálních problémů v oblasti humanitární, politické, sociální, ekonomické, kulturní a dodržování lidských práv
- rozvíjí schopnost srovnávat projevy kultury v evropském a globálním kontextu, nacházet společné znaky a odlišnosti a hodnotit je v širších souvislostech
- rozšiřuje a prohlubuje dovednosti potřebné pro orientaci v evropském prostředí, seberealizaci a řešení reálných situací v otevřeném evropském prostoru
- prohlubuje vědomosti potřebné k pochopení souvislostí evropských kořenů a kontinuity evropského vývoje a podstaty evropského integračního procesu
- vede k pochopení významu společných politik a institucí Evropské unie; seznamuje s dopadem jejich činnosti na osobní i občanský život jednotlivce i s možnostmi jejich zpětného ovlivňování a využívání
- vede k poznání a pochopení života a díla významných Evropanů a iniciuje zájem žáků o osobnostní vzory

- rozvíjí schopnost racionálně uvažovat, projevovat a korigovat emocionální zaujetí v situacích motivujících k setkávání, srovnávání a hledání společných evropských perspektiv“ (VÚP; 2007: 96)

V oblasti postojů a hodnot žáků průřezové téma:

- „pomáhá překonávat stereotypy a předsudky
- obohacuje pohledy žáka na sebe sama z hlediska otevřených životních perspektiv rozšířených o možnosti volby v evropské a mezinárodní dimenzi
- kultivuje postoje k Evropě jako širší vlasti a ke světu jako globálnímu prostředí života
- utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti
- podporuje pozitivní postoje k tradičním evropským hodnotám
- upevňuje osvojování vzorců chování evropského občana a smysl pro zodpovědnost“ (VÚP; 2007: 96)

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání není rozvojová problematika zahrnuta v průřezovém tématu, jako je to v případě RVP ZV. Průřezová témata v RVP PV neexistují, jsou zde pouze vzdělávací oblasti. Rozvojová problematika je zastoupena ve vzdělávací oblasti Dítě a svět. Tato vzdělávací oblast se nejvíce věnuje environmentální problematice. „Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí - počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu - a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí. (VÚP; 2004: 29) Dílčí vzdělávací cíle, které pedagog u dítěte podporuje, a jsou vztaženy k rozvojové a multikulturní problematice jsou následující:

- „vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách
- poznávání jiných kultur
- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí (VÚP; 2004:29)

Důležitost globálního rozvojového vzdělávání pro předškolní věk je dle mého názoru vysoká. Děti jsou velice zvědavé, zajímají se o vše, co kolem sebe vidí. Dnes mají malé děti přístup k médiím, a tudíž mohou vidět mnohdy smutné a kruté záběry z jiných koutů světa. Je to dobře? Co to udělá s jejich psychikou? Pochopitelně záleží na záběrech a obrázcích, které se k dětem dostanou. Velice důležité je s těmito informacemi dále pracovat, proto je i pro ně určené globální rozvojové vzdělávání. Je ale pochopitelné, že cíle jsou přizpůsobené věku dětí. Cíle se opět dají rozdělit do tří domén – znalosti, dovednosti, postoje. Pro děti v mateřských školách se cíle globálního rozvojového vzdělávání mohou stanovit následovně:

1. Znalosti

- děti porovnávají životní podmínky lidí z rozvojových a rozvinutých zemí
- děti si uvědomují solidaritu a znají princip pomoci

2. Dovednosti

- děti komunikují s ostatními členy týmu
- děti vyjadřují vlastní názor
- děti rozvíjejí představivost
- děti třídí informace, soustředí se na detail v textu (slyšeném nebo čteném)
- děti rozvíjejí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národností a etnik

3. Postoje

- děti jsou solidární s lidmi žijícími v jiných životních podmínkách
- děti jsou si vědomy výhod spolupráce s ostatními lidmi

4. Multikulturní výchova

V České republice neexistuje mezi autory a organizacemi zabývajícími se oblastí multikulturní výchovy terminologická jednotnost. Nejčastěji se používá multikulturní výchova. Projekt Varianty organizace Člověk v tísni ale používá pojem interkulturní vzdělávání. Je mezi těmito termíny nějaký rozdíl? Podle autora knihy Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy Buryánek slovo „multikulturní“ znamená pouze existenci několika kultur vedle sebe, ale nepředstavuje vzájemné styky, kulturní výměny, spolupráci a dialog. Naopak v „interkulturní výchově“ jsou zahrnuty vzájemnost, výměna a dialog odlišných sociokulturních skupin. (Buryánek, 2002). Definuje ji takto: „Interkulturní výchova a vzdělávání přispívají k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech, nikoliv pouze v majoritní skupině – jako např. odmítání menšinové skupiny (rasismus, xenofobie) – ale také mezi menšinami, jako je asimilace, akulturace, ztráta kulturních hodnot, ztráta individuální identity, opovrhování vlastní kulturou, násilná integrace a adaptace. Interkulturní vzdělávání vede k respektování neustále rostoucí kulturní rozmanitosti a otevírá cestu různým způsobům života, myšlení a chápání světa.“ (Buryánek; 2002: 13)

Existuje také mnoho používaných definic. Definice dle Průchy je následující: „Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat.“ (Průcha, MV příručka nejen pro učitele). Definice podle Kirovové: „Multikulturní výchova v širokém pojetí je zaměřena na různé aspekty soužití a spolupráce lidí různé příslušnosti rasové, národní, etnické, kulturní, sociální, skupinové apod. Cíle multikulturní výchovy je připravit lidi na život v kulturně heterogenní společnosti.“ (Kirovová, Matýsková, Pobořil; 2003: 9)

„Multikulturní výchova čerpá poznatky, zkušenosti a inspiraci z mnoha vědních disciplín (viz obr. 6). Některými je přímo determinována, tzn., že tyto obory určují směr vývoje multikulturní výchovy a její fungování bez těsné vazby na tyto disciplíny není možné. Takovými vědními obory jsou hlavně pedagogika, sociologie a kulturní antropologie. Dále existují obory, např. etnologie a etnografie, interkulturní psychologie nebo historie, které svými poznatky dotváří určitý komplex informací nutných pro praxi multikulturní výchovy.“ (Hladík; 2006: 19)

Obrázek 6 Zdroje multikulturní výchovy

Zdroj: Hladík, J. *Multikulturní výchova (socializace a integrace menšin)*.

Multikulturní výchova je i jedním z průřezových témat RVP ZV. „Průřezové téma Multikulturní výchova v základním vzdělávání umožňuje žákům seznamovat se s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Na pozadí této rozmanitosti

si pak žáci mohou lépe uvědomovat i svoji vlastní kulturní identitu, tradice a hodnoty. Multikulturní výchova zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a porozumění odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti. U menšinového etnika rozvíjí jeho kulturní specifika a současně poznávání kultury celé společnosti, majoritní většinu seznamuje se základními specifiky ostatních národností žijících ve společném státě, u obou skupin pak pomáhá nacházet styčné body pro vzájemné respektování, společné aktivity a spolupráci.“ (VÚP; 2007: 97) Průřezové téma se objevuje ve všech vzdělávacích oblastech vymezených RVP ZV.

Přínos multikulturní výchovy je vymezován ve dvou oblastech rozvoje žáků základní školy:

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností:

- „poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých
- učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých

- učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné
- rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin
- rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie
- učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.“ (VÚP; 2007: 97)

V oblasti postojů a hodnot multikulturní výchova:

- „pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je
- napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí
- stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu
- pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti
- vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu
- učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám“ (VÚP; 2007: 98)

Podobně jako u globálního rozvojového vzdělávání není pro předškolní vzdělávání v rámci RVP definována multikulturní výchova jako samostatné průřezové téma. Nicméně se multikulturní výchova objevuje ve vzdělávací oblasti – a to opět ve vzdělávací oblasti Dítě a svět. Jedním z dílčích cílů této vzdělávací oblasti je poznávání jiných kultur, které do multikulturní výchovy patří. Pro děti v mateřské škole bychom mohli cíle multikulturní výchovy definovat následovně:

1. Znalosti

- děti jsou si vědomi, že na planetě Zemi žijí lidé různých ras a národností
- děti si uvědomují, že existují různé světové jazyky
- děti porovnávají životní podmínky lidí z rozvojových a rozvinutých zemí
- děti poznávají tradice ČR a jiných zemí

2. Dovednosti⁴

- děti komunikují s ostatními členy týmu
- děti vyjadřují vlastní názor
- děti rozvíjejí představivost
- děti třídí informace, soustředí se na detail v textu (slyšeném nebo čteném)
- děti rozvíjejí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národností a etnik

3. Postoje

- děti respektují odlišnosti (kulturní, rasové, náboženské)
- děti si uvědomují těžkosti života minorit

Metody multikulturní výchovy

„Vzhledem k tomu, že multikulturní výchova si klade za cíl působit především na postojeovou složku osobnosti, musí se tomu také přizpůsobit metody, jejich prostřednictvím je předáván její obsah.“ (Hladík; 2006: 29) Metody se používají adekvátně k věku a úrovni vzdělání. Neměly by to v žádném případě být metody pasivní (jako je výklad), ale především metody aktivní (např. hry).

Pro přehlednost uvádím tabulku metod multikulturní výchovy dle Hladíka, dále jsou metody popsány v kapitole 5.

Tabulka 4 Metody multikulturní výchovy

Úroveň vzdělávání	Metody
Předškolní vzdělávání	jednoduché hry
Základní vzdělávání	hry, besedy, diskuse, využití videa, pracovní listy
Středoškolské vzdělávání	besedy, diskuse, projekty
Vysokoškolské vzdělávání	diskuse, projekty, analýzy dokumentů, mediální analýzy

zdroj: Hladík, J. Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)

⁴ Cíle v doméně dovedností jsou shodné s GRV jelikož tyto druhy výchov využívají moderní pedagogické metody, jakou jsou např. práce ve skupinách, brainstorming ...

5. Metody

Řekni mi a já zapomenu. Ukaž mi a já si možná vzpomenu. Zapoj mě a já pochopím.

(čínské přísloví)

Metody, které využívají multikulturní výchova i globální rozvojové vzdělávání, jsou interaktivní, poskytují prostor pro názor dětí a umožňují poznání problému na základě vlastních zkušeností. Interaktivní metody, hry a praktické postupy se do výuky zařazují proto, aby:

- „vyučování nebylo nuda,
- výuka byla pestrá, hravá a zajímavá,
- děti podávaly maximální výkon,
- ve třídě bylo příjemné a nestresující klima,
- aby se vytvářel pozitivní vztah dětí k učení.“ (Koten; 2006: 30)

Proč tedy zařazovat interaktivní metody do výuky? Dle Kotena (2006:31): „Hry pomáhají překonat zábrany, jimiž děti často trpí při školním vyučování. Žáci si hrají rádi a neuvědomují si, že se učí. K pozornosti je zpravidla nemusíme vybízet. Účastní se hry aktivně, pracují se zvýšeným tempem, a proto jsou všechny představy a dojmy, spojené s hrou trvalejší a hlubší. Rychlé tempo hry, zájem a radost strhnou i méně odvážné žáky. Pozorujeme, že se někteří žáci doma navíc připravují a učí, vypisují si např. slovíčka, která budou pro hru potřebovat, ve snaze, aby vynikli (prestiž...).“ Na námitku, že na hry ve vyšších ročnících není dostatek prostoru z důvodu množství učiva Koten (2006:31) namítá: „Hra musí být do vyučování zařazena systematicky s jasným cílem pro výuku, nikoli náhodně (např. procvičování probrané látky). Proto zařazujeme

a upravujeme hry a formy práce tak, abychom se pohybovali v oblasti probírané látky.“ Další obavou ze zavádění interaktivních metod do výuky může být argument, že tyto aktivity uvolňují kázeň. To je pravda, pokud hrajeme s dětmi nějakou hru, musíme počítat s živější a hlučnější atmosférou ve třídě. Nicméně velice záleží na organizaci her a na schopnostech pedagoga hru zvládnout zahrát. (Koten; 2006)

Koten (2006; 33,34) také uvádí několik zásad jak a kdy zařazovat hry do vyučování:

- „Výuková metoda či hra by měla být pro děti především lákavá, přitažlivá, ne aby byla nudnou akcí. Zařazení takových her postrádá smysl.
- Hra by měla odpovídat věkovým zvláštnostem a schopnostem dětí, aby se skutečně uplatnila motivace hrou: mladší žáci vítají zejména hry naplněné

prvky tajemnosti a zábavy, hlavolamy si oblíbí děti nejspíš až po desátém roce věku, slabší žáci budou hrát raději ve skupině, nadanější žáci upřednostňují zpravidla hry individuální.

- Každá hra (metoda, forma práce) má mít jasná a srozumitelná pravidla, která jsou pak v celém jejím průběhu dodržována. Za jejich eventuální porušení jsou předem stanoveny sankce.
- Hru je zapotřebí předem zajistit organizačně i materiálově.
- Není důležité ani vhodné vymýšlet na každou vyučovací hodinu jinou hru. Některé totiž zaujmou až po několikátém opakování, kdy si žáci osvojí pravidla a mohou se zaměřit na samotný obsah.
- Hra musí být do vyučování zařazena systematicky s přesným cílem pro výuku, nikoli náhodně. Učitel by měl vždy promyslet, k čemu mají ve výuce sloužit, jaký je jejich cíl. Přitom k vytyčenému cíli mohou hry přispívat poznenáhlu, třeba drobným dílem, aniž bychom tento cíl při hraní zdůrazňovali a připomínali.
- Při výběru metody či hry dbáme o to, aby se do činnosti mohl zapojit pokud možno celý kolektiv.
- Didaktické hry mohou být zařazovány v různých částech vyučovací hodiny. Lze jich využít, jak při opakování a upevňování probraného učiva, tak při výkladu učiva nového.
- Nevnučovat dětem hru nebo nějakou jinou činnost za každou cenu (vynucená hra není hrou).
- Důležité také je, abychom se při volbě metod, prostředků a her také kriticky zamysleli, zda skutečně zvolená metoda nebo hra bude rozvíjet nějakou hodnotovou dovednost „pro život“ a zda nebude jen pomáhat přežít čas ve škole.“

Cílem metod GRV a MV je učení ke spolupráci. Učení ke spolupráci je definováno v Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš; 2001: 107) následovně: „Učení lišící se od individuálního tím, že je postaveno na spolupráci osob při řešení složitějších úloh. Řešitelé jsou vedeni k tomu, aby si dokázali rozdělit sociální role, naplánovali si celou činnost, rozdělili si dílčí úkoly, naučili se radit si, pomáhat, sladovat úsilí,

kontrolovat jeden druhého, řešit dílčí spory, spojovat dílčí výsledky do většího celku, hodnotit přínos jednotlivých členů atd.“

Interaktivní metody, které se ve vzdělávání používají, mohou být následující:

- brainstorming
- myšlenková mapa
- diskuse
- práce ve skupinách
- simulační hra
- práce s textem
- názorová škála
- projektové vyučování
- volné psaní

Brainstorming

Brainstorming je metodou, která podporuje tvořivé myšlení. Jejím cílem je nashromáždit co nejvíce myšlenek, nápadů a námětů k danému problému. Pedagog určí základní problém (slovo), o kterém se bude přemýšlet. Tento pojem (např. Afrika) se napíše na tabuli nebo flipový papír. Žáci mají za úkol se nad tímto pojmem zamyslet a vyjadřovat svoje myšlenky, které je v souvislosti s tímto pojmem napadají. Pedagog je všechny zapisuje na tabuli (flipový papír). Velice důležitým pravidlem je, že se v průběhu brainstormingu nic nehodnotí. Cílem je získat co nejvíce nápadů a myšlenek k danému pojmu. Pokud už žáky nenapadají nové myšlenky (je ticho nebo se myšlenky opakují), brainstorming ukončíme. Pedagog přečte všechny pojmy, které jsou nyní zapsané na tabuli (flip. papíře) a slovně může tyto pojmy shrnout do nějakých kategorií (pokud by se k pojmu Afrika, objevilo například hodně zvířat).

Cílová skupina MŠ - brainstorming se pro práci s dětmi z MŠ dá využít. Podněty a nápady si učitel zapisuje na tabuli nebo k sobě na papír. Děti je sice nepřečtou, ale pro pedagoga můžou být nápady cenným zdrojem informací pro další práci s dětmi. Podněty a nápady může pedagog na tabuli či flipový papír namalovat, takto „napsané“ nápady jsou pro děti v MŠ pochopitelné (popř. předem nachystané obrázky připevňovat na tabuli).

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ – brainstorming se pro práci se žáky z 1. stupně ZŠ dá využít. Záleží na věku dětí, zda jsou schopné napsané nápady přečíst. Pokud ne, jsou

nápady podobně jako v MŠ dobrým zdrojem informací pro pedagoga nebo využít metody jako pedagog v MŠ (viz výše).

Myšlenková mapa

Na tvorbě myšlenkové mapy pracuje každý žák sám nebo žáci spolupracují ve skupinách. Cílem myšlenkové mapy je uspořádání myšlenek a nápadů na konkrétní námět. Každý žák či skupina dostane dostatečně velký papír (čím větší tím lepší). Hlavní téma myšlenkové mapy umístíme doprostřed, na ně pomocí otázek navazujeme dalšími pojmy. Tyto pojmy umísťujeme do skupin kolem středu a spojujeme je se středem čarami. Takto pokračujeme v celé mapě, nabalujeme nové pojmy a spojujeme čarami. Po skončení myšlenkové mapy je vhodné s žáky jednotlivé mapy probrat, zjistit, kam se žáci ubírali a popř. na vyvstalé otázky navázat diskusí, doplněním informací či projektem k danému tématu.

Cílové skupiny MŠ a 1. stupeň ZŠ - myšlenková mapa není vzhledem k náročnosti pro tuto cílovou skupinu vhodná

Diskuse

Diskuse je jedna ze základních metod moderního vyučování a je velice často používána. Během ní dochází k výměně názorů mezi účastníky. Je ale velice vhodné, aby pedagog byl spíše v roli toho, kdo řídí diskusi, kladl otázky a nechal žáky, aby vyjadřovali svoje vlastní názory.

Cílová skupina MŠ - pro děti v MŠ se dá využít diskuse, kdy pedagog klade otázky a děti na ně odpovídají, následné otázky se odvíjí od předchozích odpovědí

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - pro žáky 1. stupně ZŠ je diskuse vhodná, musí být přizpůsobená věku dětí

Práce ve skupinách

Práce ve skupinách je jednou z nejvíce využívaných interaktivních metod. Žáci jsou rozděleni do pracovních skupin a každá skupina dostane zadání nějakého problému, který musí vyřešit. Buď je problém pro všechny skupiny stejný anebo má každá skupina jiný problém k vyřešení. Skupiny musí mít na svoji práci dostatek času (kolik - musí být řečeno na začátku). Pedagog během skupiny obchází a v případě potřeby radí, ale nepřebírá hlavní roli ve skupině. Po ukončení práce následuje prezentace řešení ostatním skupinám.

Cílová skupina MŠ - práce ve skupinách není pro děti v MŠ kvůli náročnosti vhodná

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - práce ve skupinách je dobrou metodou, pokud je uzpůsobena věku žáků

Simulační hra

Cílem simulační hry je modelování určitých situací. Tyto situace odpovídají realitě, ale jsou mírně zjednodušené. Každý žák dostane svoji roli, vžije se do ní a dle ní se v průběhu hry chová. Většinou se během simulační hry řeší nějaký problém. Hra je u konce, když dojde např. ke konsensu nebo k vyčerpání surovin atd. – záleží na druhu simulační hry.

Cílová skupina MŠ - simulační hry jsou pro děti v MŠ příliš složité, ale dají se částečně „nahradit“ např. dramatizací pohádky, kdy děti hrají také nějaké role

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - podobně jako u dětí v MŠ lze „nahradit“ dramatizací pohádky, starší žáci 1. stupně ZŠ by simulační hru měli zvládnout - opět musí být přizpůsobena věku dítěte

Práce s textem

Žáci pracují buď samostatně, nebo jsou rozděleni do skupin. Jednotlivec či skupina dostane text (velikost písma, řádkování a délka textu je závislá na věku žáka), pod textem nebo na tabuli jsou napsané otázky. Cílem je najít v textu odpovědi na otázky (během časového limitu, který je řečen vždy na začátku práce). Na závěr si celá třída společně shrne správné odpovědi na otázky. Při práci s textem se ale nemusí vždy pracovat s otázkami.

Cílová skupina MŠ - pro tento věk není metoda vhodná

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - práce s textem je vhodná pro starší děti 1. stupně ZŠ - pátá třída - a text musí být uzpůsobený věku

Názorová škála

Názorová škála se používá pro vyjadřování názoru, jde trochu o obměnu diskuse. Ve třídě je na zemi natažen provaz, který znázorňuje osu, na jedné straně je „maximálně souhlasím“ a na druhé „vůbec nesouhlasím“. Žáci se pohybují po ose dle toho, jaké stanovisko k danému problému zaujímají. Pedagog přemísťování sleduje a vyzve některé žáky, aby vysvětlili, proč stojí na daném místě a jaký je jejich názor. Osa nemusí být umístěna na zemi v podobě provazu, může být nakreslená na tabuli nebo

může mít každý žák svoji osu. Myslím si, že osa v podobě provazu je nejpřehlednější a pohyb žáků ve třídě uvolní atmosféru.

Cílová skupina MŠ - pro tento věk není metoda vhodná

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - názorová škála je vhodná pro starší děti 1. stupně ZŠ

Projektové vyučování

Pro projektové vyučování je typická spolupráce pedagogů, dětí a dalších lidí (odborníci, rodiče atd.). Jako téma projektového vyučování je vybrán konkrétní námět, který se žáků a školy týká (např. Adopce na dálku a rozvojová spolupráce, stavba větrné elektrárny v okolí školy apod.). Projekt může být určený pro jednu třídu, celý stupeň či celou školu. Také délka trvání může být různá - jeden den, týden, měsíc či se žáci věnují jednomu tématu po celý školní rok. Projektové učení překračuje hranice školy a je typické vysokou praktičností poznatků.

Cílová skupina MŠ a 1. stupeň ZŠ - projektové vyučování je vhodné pro děti bez rozdílu věku, projekt je připravený dle věkových specifik dětí

Volné psaní

Metoda volného psaní se velice dobře hodí jako metoda na začátek nebo na konec řešení nějakého problému. Na začátku (evokace) zjistíme, co si žáci o dané problematice myslí. Ale mnohem častěji se tato metoda používá pro reflexi nějaké činnosti. Pedagog sdělí žákům počátek věty – např. Život kamarádky ze Zambie se liší od toho mého ... Každý žák na svůj papír dopíše větu a dále myšlenku rozvine. Základním pravidlem při volném psaní je, že žák nesmí přestat psát. A když ho k tématu nic nenapadá, napíše, že ho nic nenapadá a k tématu se po chvíli vrátí. Pro volné psaní je vhodná krátká doba - cca 3 minuty. Čas je odměřován pedagogem. Během psaní žák neřeší gramatiku, jde o volný tok myšlenek. Po uplynutí časového limitu, jsou vyzváni dobrovolníci k přečtení jejich děl – ale nesmíme nikoho nutit. Pedagog si může (nepodepsané) texty vybrat nebo je ponechá žákům.

Cílová skupina MŠ - pro tento věk není metoda vhodná

Cílová skupina 1. stupeň ZŠ - volné je vhodné pro starší děti 1. stupně ZŠ - pátá třída

6. Projekty neziskových organizací

V České republice existuje několik projektů, které se věnují multikulturní výchově a globálnímu rozvojovému vzdělávání pro předškolní a mladší školní věk. Materiály k těmto projektům vznikly v neziskových organizacích:

- ADRA – projekt PRVák, modul Pomáháme si
- Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje (ARPOK) – projekt ANYANA – děti a svět
- Společnost pro Fair Trade - projekt WATOTO

Organizace byly požádány o vyplnění krátkého dotazníku, proč se věnují takovému projektu. Zástupci jednotlivých organizací odpovídali na následující otázky:

1. Co je cílem projektu?
2. Proč jste se rozhodli věnovat takovému projektu?
3. Pro jakou cílovou skupinu je projekt určen?
4. Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy do mateřských škol? Proč?
5. Jak vypadá projekt? (metodika, materiály)
6. Jak vypadá konkrétní realizace projektu?
7. Jaké máte s projektem zkušenosti?
8. Mají školy o projekt zájem?

6.1. ADRA – projekt PRVák, modul Pomáháme si

Na otázky odpovídala Petra Antošová, ADRA.

1. Co je cílem projektu?

Cílem programu rozvojového vzdělávání (RV) PRVák je ukazovat dětem, žákům, studentům a učitelům svět v jeho rozmanitosti, odkrývat s nimi nejrozumnější otázky týkající se souvislosti mezi naším životem a životem lidí v rozvojových zemích. Cílem je nejen informovat, ale také nabízet alternativní možnosti a postoje, které vedou k udržitelnému a uvědomělému životu, který respektuje práva různých skupin obyvatel Země.

2. Proč jste se rozhodli věnovat takovému projektu?

ADRA je organizace, která se již více než 15 let věnuje problematice rozvojového světa-konkrétně oblasti humanitární pomoci a rozvojové spolupráce.

Na tyto aktivity podle nás přirozeně navazuje potřeba předávat informace „z terénu“ a své zkušenosti, které se v ADŘE generují, dále.

Prvními „rozvojově-vzdělávacími“ aktivitami byly například výtvarné soutěže. Již na začátku 90. let naši spolupracovníci při konfliktu v bývalé Jugoslávii například pomáhali s psychosociální obnovou obyvatelům a dětem ze zasažených oblastí formou arteterapie. Obrázky, které kreslily místní děti, byly převezeny zpět do České republiky, putovaly po školách a jejich prostřednictvím se tu děti, jejich rodiče a učitelé mohli dozvědět více a skrze tyto osobní výpovědi dětí, o situaci v této oblasti.

3. Pro jakou cílovou skupinu je projekt určen?

Program rozvojového vzdělávání PRVák se zaměřuje primárně na 3. cílové skupiny a sice:

1. Modul – děti a učitelé MŠ
2. Modul – učitelé a žáci ZŠ
3. Modul – středoškoláci, studenti VOŠ.

Mezi cílové skupiny projektu však patří také rodiče, dobrovolníci, vysokoškolští studenti a veřejnost.

4. Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy do mateřských škol? Proč?

Rozhodně ano. Tato témata patří k našemu životu a i obecně (v médiích, ve školách, na veřejnosti atd.) je jim věnován stále větší prostor. I my v České republice začínáme pomalu, ale jistě, žít v multikulturní společnosti a souvislosti mezi naším životem a životem lidí ve vzdálených zemích (například Číně, Vietnamu, Indii atd.) není možné nevidět. Protože v našem světě existují nerovnosti, je třeba o těchto souvislostech informovat. Pokud se dítě již v předškolním věku může (nenásilnou formou) dozvědět více o tom, jak je svět, ve kterém žijeme, komplexní a pestrobarevný, je možné budovat tímto způsobem možná pozitivní přístup k němu a k odlišnostem, které v rámci něj existují a připravit jej tak na odhalování a objevování hlubších souvislostí v pozdějším věku a ve škole.

Jak je známo, dítě si, de facto, začíná utvářet svůj pohled na svět velice brzy. Věřím, že již v raném věku je tedy dítě připraveno, ba přímo nastaveno na to, pochopit různorodost světa, což může ovlivnit postoje k němu v pozdějším věku a v dospělosti. Informovat o souvislostech života v multikulturní společnosti tedy považuji

za povinnost a jsem ráda, že se setkávám s tímto názorem stále častěji i ze strany učitelů.

5. Jak vypadá projekt? (metodika, materiály)

V rámci Programu rozvojového vzdělávání PRVák probíhají programy pro děti na mateřských školách, program pro žáky a semináře pro učitele na základních školách a programy pro studenty na středních školách. Kromě těchto programů a seminářů organizace ADRA pořádá každý rok výtvarnou soutěž a letní příměstské tábory. Od roku 2007 rovněž funguje dobrovolnický klub pro středoškoláky. Cílem projektu rozvojového vzdělávání PRVák je informovat děti a mladé lidi v České republice o problematice rozvojových zemí a rozvojové spolupráce. Nad programem rozvojového vzdělávání PRVák převzalo záštitu Informační centrum Organizace spojených národů (IC OSN).

Materiály využívané v rámci projektu pocházejí z části přímo z dílny o.s. ADRA (viz například omalovánky, metodika pro učitele ZŠ a SŠ), případně využíváme k výuce materiálů, které sdílíme s dalšími NNO (viz Materiál WATOTO, aneb Letem světem Společnosti pro Fairtrade či dalších brožurek a letáčků dalších neziskových organizací a kampaně Česko proti chudobě).

6. Jak vypadá konkrétní realizace projektu v mateřských školách?

Vyškolení lektori rozvojového vzdělávání navštěvují MŠ, které sami oslovují a realizují zde bezplatné semináře zaměřené na nejrůznější aspekty života v rozvojovém světě. Používají k tomu nejrůznějších pomůcek přizpůsobených věku dětí, např. omalovánky, dětské knihy a pohádky, maňásky, písničky, audiovizuální materiály (krátké filmy, spoty a fotografie). V roce 2009 bude v rámci 1. Modulu také nabídnut základní seminář o rozvojovém vzdělávání učitelům MŠ.

7. Jaké máte s projektem zkušenosti?

Naše dosavadní zkušenosti jsou velice pozitivní. Od roku 2006, kdy náš projekt začínal, zájem škol roste a projektové aktivity se stále rozrůstají. Stále častěji nás oslovují školy samy a zpětná vazba od všech cílových skupin našeho projektu je vesměs pozitivní.

8. *Mají školy o projekt zájem?*

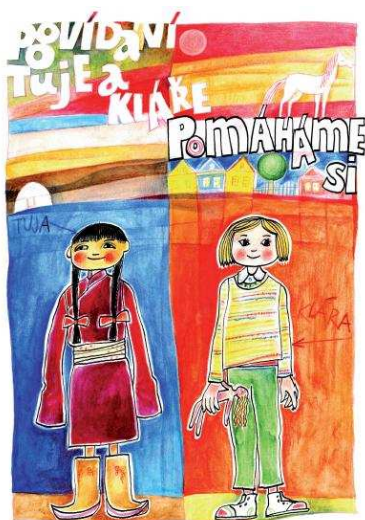
Podle naší dosavadní zkušenosti mají školy o RV zájem. Zájem v případě MŠ je enormní. Například v rámci Programu rozvojového vzdělávání proběhlo jen v roce 2008 celkem 227 výukových programů na 55 mateřských školách a v prvních třídách základních škol, kterých se zúčastnilo celkem 4 102 dětí a 60 učitelů. Stále častěji se nám stává, že nás svým zájmem doslova bombardují školy samy, které si informace k našemu programu našly například na našich webových stránkách. Také semináře pro učitele vznikly na základě poptávky ze strany samotných učitelů a v těsné spolupráci se specializovaným pracovištěm na Pedagogické fakultě UK.

Obrázek 7 Příběh o Jakubovi a Lengovi (omalovánky)
zdroj: ADRA, c2007

Obrázek 8 Příběh o Aničce a Latifě (omalovánky)
zdroj: ADRA, c2007

Obrázek 9 Povídání o Tůje a Kláře (omalovánky)
zdroj: ADRA, c2007

6.2. Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje (ARPOK) – projekt ANYANA – děti a svět

Projekt vznikl v roce 2008 za finanční podpory Ministerstva zahraničních věcí České republiky (MZV ČR). V ARPOKu pracuji jako koordinátorka globálního rozvojového vzdělávání a v roce 2007 jsem se podílela na tvorbě projektového dokumentu pro MZV ČR. Dále jsem jedním z autorů metodického materiálu, konkrétně autorkou části Brenda ze Zambie (viz kapitola 7).

Odpovědi na otázky jsem konzultovala s ředitelkou ARPOKu Petrou Krylovou.

1. Co je cílem projektu?

Cílem projektu „ANYANA-děti a svět“ je začlenit témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy do výuky v mateřských školách a na prvním stupni základních škol a vytvořit tak základy pozitivních postojů k jiným národům a kulturám (viz Příloha 2 Logický rámec projektu). Dále také uvědomění si, že Česká republika je součástí globalizovaného světa a jeho problémy - byť geograficky vzdálené - se nás všech týkají.

2. Proč jste se rozhodli věnovat takovému projektu?

ARPOK se věnuje globálnímu rozvojovému vzdělávání již od roku 2005, hlavně cílových skupinám: druhý stupeň ZŠ, SŠ a pedagogové. Do roku 2008 nepokrýval věkovou skupinu mateřské školy a první stupeň základních škol. To byl jeden z důvodů, proč vytvořit materiály pro výuku GRV a MV pro tuto věkovou kategorii. Druhým důvodem bylo, že v dnešní době v České republice neexistují metodické materiály pro výuku GRV a MV pro pedagogy dětí ve věku 5–8 let a učitelé mateřských škol a prvního stupně základních škol nemají příležitost se v této oblasti vzdělávat. Existují sice projekty GRV a MV, které jsou realizované neziskovými organizacemi (PRVák, Watoto), žádný z nich ale není realizován v Olomouckém kraji, a to byl vlastně třetí důvod vzniku.

3. Pro jakou cílovou skupinu je projekt určen?

Projekt je určen pro pedagogy mateřských škol a prvního stupně základních škol. Pedagogové si metodický materiál mohou půjčit a realizovat ho ve své třídě. Vhodný věk dětí, pro které jsou aktivity vytvořené, je 5–8 let. Pro starší žáky mohou pedagogové aktivity přizpůsobit, metodiky jim pomohou s nápadem a způsob realizace je již na nich.

4. Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy do mateřských škol? Proč?

Ano, patří. Děti nežijí ve vakuu, chodí s rodiči na procházky a potkávají se s příslušníky menšin, které žijí v České republice. Dívají se na televizi, jež velice často vysílá záběry z cizích zemí. Zkrátka – působí na ně okolní vlivy. Záleží na rodičích a pedagozích, jak s těmito vlivy (informacemi) pracují, jak je předávají dětem. Myslím si, že projekty globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy jsou velkými pomocníky pro informování dětí o odlišných koutech světa. Jsou zdrojem získání nových znalostí, osvojení si dovedností a utvoření si postojů.

5. Jak vypadá projekt? (metodika, materiály)

V rámci projektu ANYANA – děti a svět je vytvořen metodický materiál pro pedagogické pracovníky z mateřských škol a z prvního stupně základních škol. Materiály vytvářel ARPOK ve spolupráci s expertní skupinou pedagogů mateřských a základních škol. Základem pro tvorbu materiálu byly příběhy a fotografie dětí – osm

příběhů z prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce ČR⁵ a dva příběhy dětí vietnamské národnosti žijící v České republice. Děti se tak dozví informace o Carlosovi z Angoly, Murisovi z Bosny a Hercegoviny, Yasmeeen a Wardě z Jemenu, Nelu a Gabi z Moldavska, Turboldovi a Uuganbayarovi z Mongolska, Pavlem ze Srbska, Hyen z Vietnamu, Brendě ze Zambie, Vojtovi a Alence z České republiky. Materiál tvoří devět metodik se zpracovanými aktivitami, fotografiemi ze života dětí, pracovními listy a CD s elektronickou podobou materiálu. Soubor doplňuje doprovodná výstava, která je určena především pro rodiče žáků MŠ a ZŠ pracujících s materiály.

Obrázek 10 Metodické materiály ANYANA-děti a svět
zdroj: archiv ARPOK

6. Jak vypadá konkrétní realizace projektu?

Pedagogové MŠ a prvního stupně ZŠ si mohou materiál bezplatně zapůjčit (metodické materiály a výstava) a připravit pro děti projekt. V metodických částech jsou zpracované aktivity, které jsou vhodné pro cílovou skupinu 5–8 let. Záleží na každém pedagogovi, zda aktivity zrealizuje tak, jak jsou navržené, nebo jestli se jimi pouze inspirovat a přizpůsobit si je. Pedagogové mají v tomto volnou ruku. Sama jsem seznamovala děti z 1. třídy ZŠ v Horce nad Moravou s životem Brendy ze Zambie (více Příloha 3) – i když jsem autorkou této části metodiky, aktivity jsem upravovala dle okolností.

⁵ Vláda ČR definovala pro období 2006-2010 osm prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) ČR, jsou jimi: Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko, Vietnam a Zambie. (MZV ČR, nedatováno)

7. Jaké máte s projektem zkušenosti?

Metodický materiál ANYANA-děti a svět vznikl v průběhu roku 2008. Je tedy poměrně nový, ale zájem o jeho vypůjčení stále roste, doposud ho využilo při výuce 6 škol. Pro ilustraci jsou v kapitole 8 uvedeny výpovědi některých učitelek, které s materiálem pracovaly.

8. Mají školy o projekt zájem?

Zatím jsme zaznamenali spíše zájem u MŠ, než u 1. stupně ZŠ. Současně s materiály nabízíme pro pedagogy interaktivní seminář věnovaný představení metodického materiálu, pedagogové mají možnost si pod vedením lektorů ARPOKu vyzkoušet některé aktivity.

6.3. Společnost pro Fair Trade – projekt WATOTO

Na otázky odpovídaly Martina Holcová a Martina Pavlíčková, Společnost pro Fair Trade.

1. Co je cílem projektu?

Cílem projektu je podpora multikulturní výchovy a rozvojového vzdělávání v mateřských školách a na 1. stupni základních škol. WATOTO vzniklo jako pomoc pedagogům zavést globální a spravedlivou perspektivu do předškolních učebních plánů.

Cílem příručky pro pedagogy WATOTO je:

- podpořit zájem o okolní svět
- poučit o tom, jak se žije ostatním ve světě
- poukázat na podobnosti mezi životy dětí u nás a jinde
- spatřovat vazby a souvislosti s ostatními dětmi z celého světa
- rozvíjet porozumění a respekt k druhým
- oceňovat kulturní rozmanitost ve světě i ve vlastní společnosti
- ctít rozdílnosti, se kterými se děti setkají
- zamýšlet se nad širším světem a ne pouze nad svým blízkým okolím
- klást otázky týkající se dětí samotných i ostatních

Doufáme, že materiály rovněž pedagogům pomohou vypořádat se s negativními představami o jiných zemích, s nimiž se děti mohou v běžném životě setkat.

2. Proč jste se rozhodli věnovat takovému projektu?

Společnost pro Fair Trade byla založena s cílem informovat českou veřejnost o konceptu fair trade a o situaci v rozvojových zemích. Poté, co jsme se první dva roky věnovali především osvětě mezi širokou veřejností, jsme dospěli k rozhodnutí, že je důležité se zaměřit mnohem více na novou vyrůstající generaci. V rámci našeho prvního GRV projektu, jsme si tedy vybrali metodickou pomůcku Watoto, jejímž cílem je přispět k tomu, aby z dětí vyrůstali lidé tolerantní a vnímaví k tomu, co se kolem nich děje.

3. Pro jakou cílovou skupinu je projekt určen?

MŠ a první stupeň ZŠ (ale uplatňuje se např. i v kurzech AJ pro tuto cílovou skupinu) .

4. Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy do mateřských škol? Proč?

Patří, ale ve formě, která odpovídá myšlení a cítění dětí. Stejně jako jakékoliv téma, které dětem umožní zkoumat a objevovat svět, byť jen ten blízký, poznávat sebe a druhé, učit se respektu a toleranci. Čím dříve, tím lépe.

5. Jak vypadá projekt? (metodika, materiály)

Metodický materiál se skládá z 32 velkých fotografií 4 dětí (z Bolívie, Hondurasu, Keni a Filipín). V metodice je krátký úvod o dané zemi, rodině dítěte, přeložené pozdravy a potom už jednotlivé aktivity, které se vážou k fotografiím.

Obrázek 11 Materiál WATOTO

zdroj: Společnost pro Fair Trade, c2005-2006

6. Jak vypadá konkrétní realizace projektu?

Realizujeme semináře pro ty pedagogy, kteří posléze metodickou příručku WATOTO používají se svými dětmi. V rámci těchto seminářů se účastníci nejen naučí pracovat s materiálem WATOTO ale také se blíže seznámí s koncepty a cíli multikulturní výchovy. V roce 2008 byla naše organizace akreditována MŠMT jako vzdělávací organizace. Nyní tedy oficiálně nabízíme akreditovaný seminář WATOTO – multikulturní výchova pro nejmenší. V roce 2008 si 37 MŠ a ZŠ metodický materiál zakoupilo.

7. Jaké máte s projektem zkušenosti?

Máme mnoho pozitivních ohlasů. Často býváme překvapeni, že vůbec není samozřejmostí, aby se učitelé MŠ a 1. stupně ZŠ věnovali multikulturní výchově ve svých školkách či školách. Semináře jsou pak pro mnohé účastníky velmi obohacující.

Ze zpětných vazeb víme, že jim seminář a příručka WATOTO přijdou jako velmi užitečné a motivující. Často jsou překvapeni, jak snadné může být začít s multikulturními tématy v jejich třídě.

8. Mají školy o projekt zájem?

Ano. Většina účastníků seminářů si materiál buď zakoupí (CD-Rom či vytištěný) nebo zapůjčí. Poptávka po seminářích se zvyšuje.

7. Brenda ze Zambie, metodika pro MŠ

Tato metodika je součástí metodického materiálu ANYANA-děti a svět od ARPOKu. Na tvorbě se podílela řada pedagogů, sama jsem vymýšlela a sepisovala část o Brendě ze Zambie – proto je nedílnou součástí této diplomové práce.

Příběh Brendy

Brenda Musanwu se narodila 28. dubna 2001 v Solwezi v Zambii. Žije v chudinské čtvrti Rodwell s babičkou, dědečkem a čtyřmi sourozenci. Brendina sestra se jmenuje Womba a je o 12 let starší než Brenda. Další sourozenci jsou bratři: Chanzu (o devět let starší), Mugunga (o šest let starší) a Noah (o dva roky mladší). Všichni bydlí v malém neomítnutém domku z nepálených cihel, ve kterém není elektřina ani pitná voda (vaří na dřevě či dřevěním uhlí), střecha je z vlnitého plechu. Domek má jen dvě místnosti a malou kuchyň a je pronajatý za 30 000 kwacha na měsíc (tj. 150 Kč). Brenda spí na rohoži, která je upletená ze slámy, přikrývá se dekou. Její děda nemá práci, ale občas pro lidi kolem vyrábí a pálí cihly, jejich příjem je malý a nepravidelný. Úřední jazyk v Zambii je angličtina, tu se učí Brenda ve škole. Doma mluví jazyky lunda a kikaonde, kterými se mluví v západní části Zambie. Mezi Brendiny povinnosti patří zametání před domem, mytí nádobí a chození pro vodu. Také občas pomáhá na malém poličku, kde má rodina zasetou kukuřici. Brenda chodí do školy St. Charles. Od jejího bydliště to jsou asi tři kilometry. Ve škole se musí platit školné, které je drahé. Její prarodiče na školné nemají peníze. Brendě platí školné adoptivní rodiče z České republiky. Ze školného je zaplacená školní uniforma a školní pomůcky. Brenda má svoji školní uniformu moc ráda. Jsou to hnědé šaty s kostkovaným límečkem. Chlapci mají hnědé kalhoty a hnědé kostkovanou košili. Ve dnech, kdy Brenda nechodí do školy, uniformu nenosí, protože by si ji mohla poničit. Má jen pár kousků oblečení – trička, sukně. V nich také spí. Do školy chodí Brenda ráda. Její nejoblíbenější předmět je angličtina. Baví ji také matematika a kikaonde. Brenda má spoustu kamarádek, hlavně ze školy. Nejraději si hraje s Prudente, Swaziland a Ngambo na vaření. Do prázdných plechovek dají trochu zbylého jídla a představují si, že vaří. Brenda ráda kreslí a vybarvuje omalovánky. V neděli chodí do kostela, je tam škola, kde jim paní učitelka čte z Bible a zpívá s nimi. Brenda má ráda, když s dědou procházejí její sešit anebo si pomalu čtou ve stínu pod stromem.

Informace o Zambii

Zambie je republika v jižní části Afriky se zhruba stejným počtem obyvatel jako Česká republika, ale s desetkrát větší rozlohou. Zambie se administrativně člení na devět provincií – nejvíce zalidněnými provinciemi jsou Lusaka a Copperbelt (Měděný pás). Hlavním městem je Lusaka. Měnou Zambie je zambijská kwacha, ve které existují pouze papírové bankovky. Zambie byla dříve britskou kolonií, proto je zde úřední řečí angličtina, a podobně jako v Anglii se chodí do školy v uniformách, jezdí se vlevo a volant automobilu je na pravé straně. Angličtinu ale uslyšíte hlavně ve městech a v turistických oblastech. Na vesnicích se mluví domorodými bantuskými jazyky. V Zambii žije přes 70 národů, existuje zde proto mnoho různých jazyků a kultur. Pokud se naučíte pozdravit v domorodém jazyce na severu země, tak vězte, že na jihu vám nebudou rozumět. Nejčastěji se mluví jazykem bemba (nejvíce na severu Zambie), dále ňandža (centrální oblast, Lusaka a její okolí) a tonga (jih země).

Zambie se nachází pod rovníkem, to znamená, že nejstudenější měsíc je červen (přes den teplota dosahuje 15–20 stupňů Celsia, v noci teplota klesá k nule). Od června teplota roste. Nejteplejší měsíc je říjen (přes den teplota dosahuje 40 stupňů Celsia). V listopadu začíná období dešťů – teplota trochu klesne a téměř každý den prší. V tomto období dozrává nejvíce plodin. Období dešťů končí v březnu.

Hospodářství Zambie je závislé na exportu mědi, Zambie je 4. největší vývozce mědi na světě. Měď se těží na severozápadě země v provincii Copperbelt. V této provincii je proto nejvyšší urbanizace, největší počet obyvatel a nejvyšší infikovanost HIV/AIDS. Zambie vyváží měď nezpracovanou, zpracovává se až v rozvinutých zemích, většina zisku z této rudy zůstává mimo Zambii. Dále se těží zinek, kobalt, olovo a další rudy. Většina obyvatel se živí zemědělstvím. Pěstuje se kukuřice, proso, kasava, čirok a různé druhy zeleniny. Tabák, cukrová třtina, bavlna a arašidy, produkovány hlavně na farmách založených Evropany, jsou určené na vývoz. Chová se skot, a to hlavně v oblastech, v nichž se nevyskytuje moucha tse-tse, která způsobuje spavou nemoc. Jezera umožňují rybolov.

Pokud uvidíte zambijskou ženu, bude oblečená do chitenge. Chitenge je tradiční zambijská pestrobarevná látka, kterou nosí hlavně ženy. Existuje několik možností, pro které se chitenge používá – zavínovací sukně, zavazadlo (vložíte do látky náklad, svážete rohy a můžete vyrazit) nebo jako nosítko pro malé dítě (děti na zádech v šátcích). Chitenge může být také znakem příslušenství k určité církvi – tato látka má

jednobarevný základ s drobným motivem a velkými znaky dané církve. I portréty kandidátů na prezidenta jsou nošeny na sukních.

Jestli v Zambii budete mít hlad, obyvatelé vás pohostí tradiční kaší z bílé kukuřičné mouky. Tato kaše je velice hustá – stojí v ní lžíce – a jmenuje se nshima. Nshima se jí rukama. Podává se k ní vařená zelenina, kuře nebo hovězí maso.

Zambie je rozvojová, velmi chudá země. Jedním z problémů obyvatel je vysoká nezaměstnanost a s ní spojená migrace do měst, která s sebou přináší další problémy (vznik chudinských čtvrtí – compoundů) a šíření nemocí. Dalším velkým problémem je šíření HIV/AIDS. Statistiky uvádějí, že v Zambii je 16,5 % (CIA, 2003) nakažených HIV/AIDS. To znamená, že každý pátý člověk je HIV pozitivní nebo se u něj projevila nemoc AIDS. I přes značné problémy je Zambie nádhernou zemí, která může turistům mnohé nabídnout. Existuje zde 19 národních parků (největší Kafue) s typickou africkou faunou. Asi největším lákadlem pro turisty jsou Viktoriiny vodopády (Mosi-oa-Tunya, Storm that Thunders), které se nacházejí na řece Zambezi na hranicích Zambie a Zimbabwe.

Úvodní aktivita⁶

Aktivita, kterou můžete využít jako úvod ke každé zemi a ta a také jako spojovací prvek všech zemí. Naším průvodcem jednotlivými zeměmi bude Vítr. V Zambii budeme oslovovat Vítr-Pepela podle jeho názvu v místním jazyce lunda.

Cíle

- Děti jsou motivovány k práci na projektu.
- Děti si vytvářejí základní představu o mapě světa.
- Děti se seznámí s polohou prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce České republiky ve světě.
- Děti se seznámí s některými výraznými reáliemi Zambie.

Pomůcky

- Mapa světa s vyznačenými obrysy jednotlivých zemí (obrázek 12), obrys Zambie namalovaný na velkém papíře nebo kartonu, (podklady pro vytvoření najdete na CD), kufříky či krabice představující kufřík, cestovatelské deníky – jednotlivé listy s kopiemi obrázků z přílohy, školní sešit nebo jiná forma

⁶ Úvodní aktivitu vytvářela Libuše Puháčková a Pavlína Vrbová. V každé z devíti metodik se nachází tato aktivita, která představuje Větríka – průvodce po daleké zemi. Jméno Větríka koresponduje s názvem větru v jazyce dané země.

cestovatelského deníku, Vítr – vyrobený např. z gázy, výtvarné potřeby, CD se zvuky větru nebo motivační hudbou dle vlastního uvážení, příloha 1, 2, CD Anyana - děti a svět.

Motivace

„Víte, ten se má, chvilku je tady a za chvíli úplně někde jinde. Prohání se po celém světě, nezná žádné hranice. Dívá se na svět z výšky a vidí hory, zelené pastviny, spousty zvířete, ryb a vod. Vítr je prostě doma na celém světě a z výšky sleduje, co je kde pěkného, a také vidí, kde se dějí nepravosti. Fouká a létá si, jak se mu zachce. Když je veselý, hraje si s vlasy dětí v Africe, ale když se rozzlobí, odnese i celou střechu ve vedlejší vesnici. Umí být příjemně teplý, studený a dokáže přinést déšť. Náš Větrník – cestovatel nás zanechá, kam budeme chtít. Třeba do země, která leží daleko v Africe a jmenuje se Zambie. Zve nás na velkou cestu světem, zve nás na návštěvu k dětem. Jsou to děti, které žijí daleko od nás, ale mají někdy úplně stejná trápení a radosti jako my. Jindy jsou jejich starosti o dost větší než naše, a přece se dovedou radovat. Nebojte se při své cestě překonat všechny překážky a vydejte se do Zambie s dobrými a přátelskými úmysly.“

- Všechny děti sedí během úvodního vyprávění se zavřenýma očima, které otevrou až na pokyn učitelky.
- Naznačíme foukání větru tak, aby to děti cítily.
- K podbarvení motivačního vyprávěného textu můžeme použít například skladby z CD Bachova Varhanní hudba.

Postup

- Ve třídě si připravíme nástěnku s mapou světa a vyznačenou Zambií.
- Dále můžeme mít velký obrys Zambie, který v průběhu projektu proměníme s dětmi v koláž, která zemi charakterizuje. Využijeme výstřižků z časopisů i dětských kreseb – jídlo, krajina, zvířata, lidé, počasí, rostliny, ovoce, kulturní plodiny, stavby apod.
- Každé dítě si přinese malý kufřík nebo si „kufřík“ vyrobíme z papírových krabic.
- Do kufříku budeme dávat v průběhu celého projektu vytvořené výstupy – obrázky, výrobky. Děti se chystají na cestu a vymýšlejí, co si s sebou vezmou, co by mohly v Zambii potřebovat (mohou to namalovat nebo si o přípravách na cestu jen povídáme).

- Do kufru přibalíme také cestovatelský deník školní sešit nebo jednotlivé listy svázané provázkem.
- Do deníku budeme kreslit (nebo jinak jednoduše zaznamenávat) naši cestu.
- V příloze naleznete obrázky, které vám s přípravou deníků pomohou – obrysy zemí, vlajky, černobílé foto dítěte z každé země, omalovánku světa s obrysy prioritních zemí.
- Vítr – Pepelu můžeme využít také k reflexím aktivit během projektu nebo k celkové reflexi na jeho závěru.

OMALOVÁNKA MAPY SVĚTA / PŘÍLOHA 1

prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Obrázek 12 Příloha mapa světa

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **DOPIS OD BRENDY**

Cíle

- Děti se seznámí s holčičkou ze Zambie.
- Děti porovnávají různé životní podmínky.
- Děti vyprávějí o sobě a své rodině.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Člověk a jeho svět, Jazyk a jazyková komunikace.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Výchova demokratického občana.

Pomůcky

Dopis od Brendy (1), fotografie 1–5 (obrázky 13-17), psací potřeby, papíry, pastelky.

Motivace

Děti sedí v kruhu na koberci, ukážeme jim fotografie Brendy. Povídáme si s dětmi o tom, co na nich vidíme, o rozdílech mezi životem Brendy a životem dětí v České republice.

Otázky k fotografiím:

Co má Brenda na sobě?

Nosíte také do školy uniformu?

Jak vypadá dům, ve kterém Brenda bydlí?

A v jakém domě bydlíte vy, děti?

Postup

- Po zodpovězení otázek k fotografiím přečteme dětem dopis. Pokud děti umějí číst, přečtou jej samy.
- Diskutujeme s dětmi o otázkách z dopisu, ptáme se a porovnáváme život dětí a život Brendy.
- Děti potom napíší Brendě dopis, nebo jí dopis namalují (svoji rodinu, školu atd.)
Chtěli byste se o Brendě dozvědět víc? Pojďme ji tedy navštívit.

Dopis od Brendy (1)

Ahoj, jmenuji se Brenda Musanwu, je mi 7 let a bydlím ve městě Solwezi v Zambii. Žiji s babičkou a dědečkem v našem domečku na okraji města. Nemám rodiče, ale mám 1 starší sestru a 3 bratry. Mám spoustu kamarádů, hlavně ve škole, chodím do St. Charles Academy. Jsem jediný školák v rodině. Škola je drahá a my jsme chudí. Babička a dědeček nemají peníze na to, aby nám všem poskytli vzdělání. Jednou za rok chodí do školy na mé jméno peníze z České republiky. Posílají je tam moji adoptivní rodiče. Jsem jim za to vděčná. Z těch peněz se platí školné, učebnice, sešity, tužky

a školní uniforma. Učím se moc ráda, nejvíc mě baví angličtina a matematika. Velice se mi líbí i moje školní uniforma, ve volném čase ji ale nenosím, abych si ji neponičila. Jak se máte vy? Kde bydlíte? Kolik máte sourozenců? Chodíte do školy? Pozdravy ze Zambie posílá Brenda.

Obrázek 13 Brenda na klouzačce

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 14 Brenda u domu

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 15 Brenda se sousedy

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 16 Brendina škola

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 17 Brendina třída

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **CESTUJEME PO ZAMBII**

Cíle

- Děti dokáží ukázat Evropu, Afriku,
- Českou Republiku a Zambii na mapě.
- Děti poznávají jinou zemi.
- Děti dokáží vyjmenovat africká zvířata a rozeznat je.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a svět, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova.

Pomůcky

Mapa světa (globus), fotografie 6 a 7 (obrázky 18, 19).

Motivace

Děti sedí na zemi ve skupinkách (ideálně po třech), odpovídají si navzájem na následující otázky:

Kde jste byli na dovolené s rodiči?

Jak jste se tam dostali?

Jeli jste autem nebo autobusem?

Už jste někdy letěli letadlem?

Postup

- Ptáme se dětí na motivační otázky. Po zodpovězení navrhneme dětem, abychom se podívali do Zambie, poté každé dítě představuje letadlo a pohybem naznačí let do Zambie.
- V Zambii žije spousta zvířat, která u nás ve volné přírodě nežijí.
- Jaká zvířata to jsou?
- Kde je můžeme v ČR vidět?
- Procházíme s dětmi fotografie afrických zvířat a společně je identifikujeme.

Možné obměny aktivity

- Návštěva ZOO.
- Film o afrických zvířatech.
- Počítačová hra Zoo Tycoon. Hra je v jednoduché angličtině. Popis hry je možné nalézt na stránkách specializovaných herních serverů např. <http://bonusweb.cz>.

Obrázek 18 Africká zvířata I.

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 19 Africká zvířata II.

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **NEŠIKOVNÝ FOTOGRAF⁷**

Cíle

- Děti rozeznají africká zvířata.
- Děti dokáží domalovat obrázek zvířete žijícího v Zambii.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a svět, Jazyk a jazyková komunikace, Umění a kultura, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova.

Pomůcky

Krabička od čaje, papír, lepidlo, pastelky, příloha 4 (obrázek 20).

Motivace

Děti sedí v kruhu na koberci, pokládáme jim otázky:

Jaká zvířata žijí v Zambii?

Můžete taková zvířata vidět i v ČR?

Zkoušeli jste někdy fotografovat zvířata? Je to těžké?

Postup

- Vytvoříme si s dětmi fotoaparát z krabičky od čaje. Krabičku polepíme papírem a namalujeme části fotoaparátu – spoušť, objektiv.
- Pan fotograf Ferda Páv, který nám poslal obrázky z Afriky, je trochu nešikovný a fotografie se mu moc nepovedly. Děti, pojďme mu pomoci.
- V příloze 4 (obrázek 20) najdeme předkreslené části těl afrických zvířat.
- Každému dítěti rozdáme obálku s papírem, kde je nalepený obrázek, který znázorňuje pouze část zvířecího těla (např. nohu žirafy).
- Děti dokreslí obrázek tak, aby bylo zvíře celé.
- Dokreslené zvířecí obrázky rozestavíme po židličkách a chodíme od jednoho ke druhému a děláme, že fotografujeme. Z obrázků si vytvoříme „fotografickou“ výstavu.

Možné obměny aktivity

- Můžeme uspořádat poznávací soutěž z „fotografií“ vytvořených dětmi.

⁷ tato aktivita je převzata z metodického materiálu pro předškolní vzdělávání (Kociánová, S. Co se děje v pralese. In Metodické listy pro předškolní vzdělávání. 34. aktualizace. Praha: RAABE, 2007)

Obrázek 20 Příloha části těl zvířat

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **AFRICKÝ TRH**

Cíle

- Děti poznávají odlišnosti mezi obyvateli ČR a Zambie.
- Děti dokáží vyjmenovat části těla.
- Děti umějí vyrobit postavu svého kamaráda.
- Děti se naučí vyrobit africké korále.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Člověk a svět práce, Umění a kultura, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

Pomůcky

Fotografie 8 (obrázek 21), plastelína, provázek, větvičky a temperové barvy.

Motivace

Děti sedí u pracovních stolů. Povídáme si o tom, že děti v Zambii si vytvářejí své hračky samy. Navrhujeme dětem, že bychom si také zkusili vytvořit takovou hračku, jako mají děti v Zambii.

Ukážeme dětem fotografii se zambijskou hračkou. Debatujeme s nimi o fotografii.

Jak vypadá lidské tělo?

Jaké části lidské tělo má?

Otázky k fotografii

Co vidíte na fotografii?

Jak vypadají děti ze Zambie?

Čím se liší od dětí v ČR?

Co mají stejné děti v Zambii a děti v ČR?

Postup

- Děti společně s učitelem vyjmenovávají části lidského těla.
- Potom dostane každé dítě plastelínu a vymodeluje si také hračku, jakou mají děti v Zambii. Postavičky z plastelíny dáme na výstavku spolu s barevnou fotografií.
- Tak jako si děti vyrábějí hračky z toho, co je v přírodě v Zambii dostupné, i maminky a babičky si vyrábějí šperky z přírodních materiálů. Pojdme, děti, vyrobit dárek pro maminku.
- Větvičky nalámeme na zhruba stejně dlouhé části, tyto části nabarvíme temperovými barvami a necháme zaschnout.
- Ustříhneme provázek, na který navážeme po zhruba 5 cm barevné větvičky.
- Nakonec svážeme konce dohromady.

Možné obměny aktivity

- Postavičku mohou děti modelovat z keramické hlíny či kašírovací hmoty.
- Černé ťapky na papíře (děti si nabarví svoje ruce černou barvou a obtisknou je na papír).

Obrázek 21 Výroba panáčků z hlíny

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **AHOJ, JAK SE MÁŠ?**

Cíle

- Děti rozvíjejí komunikační dovednosti.
- Děti si uvědomují, že existují různé světové jazyky.
- Děti se naučí zdravit jedním ze zambijských jazyků.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a společnost, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Multikulturní výchova.

Pomůcky

Mapa světa.

Motivace

Děti sedí na koberci a společně diskutujeme o cizích jazycích. Připomeneme si fakt, že když děti pojedou s rodiči na dovolenou do zahraničí, zjistí, že se v každé zemi mluví jiným jazykem.

Umíte pozdravit nějakým cizím jazykem? Jakým?

Postup

- Zodpovězte s dětmi následující otázky:
- *Jak se mluví v ČR? V Německu? V Anglii?*
- *V Americe? A co myslíte, děti, jak se mluví v Zambii? V Zambii se na úřadech a ve škole mluví anglicky. Jak se řekne anglicky ahoj?*
- Na vesnicích se mluví tradičními zambijskými jazyky. Jedním z tradičních jazyků, kterým mluví i rodina Brendy, je jazyk bemba.
- Zkusme se naučit v jazyce bemba:
- „Ahoj, jak se máš? Mám se dobře.“
- „Mulishani. Wino.“ [Mulišany. Vino.]
- Děti ve dvojicích se vzájemně pozdraví (jeden pozdraví v jazyce bemba a druhý odpoví, pak si role vymění).

aktivita: **MŮJ DEN**

Cíle

- Děti rozvíjejí komunikační dovednosti.
- Děti rozvíjejí stylistické dovednosti.
- Děti si uvědomují odlišnosti v životním stylu v různých zemích.
- Děti vyprávějí o průběhu svého dne.
- Děti zdramatizují svůj den.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Dramatická výchova.

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova.

Pomůcky

Dopis od Brendy (2), fotografie 1–3, 9, 10 (obrázky 13-15,22,23).

Motivace

Aktivita se odehrává na koberci, děti sedí a poslouchají, jak probíhá den Brendy.

Postup

- Přečteme dětem dopis od Brendy.
- Porovnáváme den českých dětí se dnem Brendy.
- Děti si ve dvojicích povídají o tom, jak vypadá jejich běžný den.

- Společně hrajeme divadlo, děti jsou v kroužku, začínají vleže.
- Paní učitelka jmenuje aktivity, jak jdou po sobě během dne, děti je předvádějí. Ráno se protáhnou v postýlce, promnu si očka a vyskočím z postýlky. V koupelně si čistím zoubky a myji obličej. Potom snídám – jím chleba s máslem a piji čaj. Oblékám se a jdu s maminkou nebo s tatínkem do školky (školy).
- Aktivity se dále dělí, podle toho, zda je dítě předškolák nebo školák.

Možné obměny aktivity

- Děti odepisují Brendě na dopis, pokud neumějí psát, malují obrázky. Popisují (namalují) všechno, co během dne dělají.

Dopis od Brendy (2)

Ahoj, moc děkuji za váš dopis.

Dneska Vám napíšu, jak vypadá můj den.

Ráno vstávám v 6 hodin, umyji se a jdu pro vodu ke studni. Potom pomáhám babičce umývat nádobí po večeři. K snídani mívám suchý chleba a čaj. Dopoledne si hraji. Chodím totiž na odpolední vyučování. Do školy odcházím kolem poledne. V poledne máme všechny děti ve škole oběd. Většinou máme nshimu a zeleninu. Škola končí v pět hodin odpoledne, pak jdu domů. Ale někdy zůstanu ve škole déle, abych si mohla hrát s kamarádkami. K večeři máme doma nshimu a zeleninu nebo kuře. Potom pomáhám s úklidem, většinou zametám. Před spaním si celá rodina sedneme a povídáme si o tom, co jsme za celý den zažili. No a pak jdeme spát.

A jak vypadá váš den?

Namalujte mi obrázek, prosím, a pošlete mi ho do Zambie.

Pozdravy ze Zambie posílá Brenda.

Obrázek 22 Kuchařky vaří nshimu

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 23 Nshima pro Brendu a její kamarády

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **MALUJEME JAKO ZAMBIJSKÉ DĚTI**

Cíle

- Děti poznávají různé materiály.
- Děti cvičí jemnou motoriku.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a svět, Člověk a jeho svět, Umění a kultura.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Environmentální výchova.

Pomůcky

Misky s různými materiály – 5 misek, hlína, písek, strouhanka, mouka, piliny, šátky na zavázání očí, obaly od nanukového dortu.

Motivace

Aktivita se odehrává ve třídě, na pracovních stolech je pět misek s různými materiály. Informujeme děti o tom, že zambijské děti si hrají tak, že malují prstíkem do hlíny nebo písku.

Poznáte děti, do čeho malujete?

Postup

- Dětem ukážeme 5 misek a materiály v nich.
- Vybereme 5 dobrovolníků.
- Zavážeme jim oči šátkem.
- Každé dítě-dobrovolník se dostane k jedné misce a má hmatem uhádnout, co v misce je.
- Podle času můžeme vybrat další pětici dobrovolníků.
- Na závěr dostane každé dítě obal od nanukového dortu a do něho mu dáme, jaký materiál chce, a do tohoto materiálu nakreslí obrázek pro Brendu.
- Obrázky vystavíme na výstavku.

Možné obměny aktivity

- Obrázky můžeme vyfotit a vystavit fotografie na výstavku.

aktivita: **VAŘÍME SPOLEČNĚ**

Cíle

- Děti se seznámí s druhy zeleniny.
- Děti se seznámí s postupem při výrobě mouky.
- Děti dodržují základní hygienické návyky při jídle.
- Děti cvičí jemnou motoriku.

Vzdělávací oblasti

Dítě a společnost, Dítě a svět, Člověk a jeho svět, Člověk a svět práce.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova.

Pomůcky

Příloha 5, 6 (obrázky 24, 25), dopis od Brendy (3), kameny, prkénka, zrna obilí (kukuřice), nůž, dětská krupička, voda, vaříč, hrnec, vařečka, fotografie 9, 10 (obrázky 22, 23).

Motivace

Děti sedí u pracovních stolů ve třídě, přečteme jim dopis 3 (část, která se týká jídla).

Postup

- Z čeho se dá vařit? Jaké znáte druhy zeleniny?
- Děti říkají, jakou zeleninu znají. Identifikují ji podle obrázků například z přílohy č. 5 (popř. dětem předem určíme, jaký druh zeleniny mají do školy přinést).
- Jak se vyrábí mouka? Děti si vybarví pracovní list Od zrna k mouce (příloha 6), rozstříhají ho a následně složí správný postup – od zrna kukuřice k mouce. Vyprávíme dětem, jak se vyrobí mouka ze zrníček kukuřice.
- Děti si vyzkoušejí udělat mouku, pomocí prkénka a plochého kamene.

Vaříme

- Společně s dětmi nakrájíme zeleninu (ideální jsou rajčata) a uděláme nshimu. Vysvětlíme dětem, že nshima se dělá v Zambii z kukuřičné mouky, z té, kterou si právě vyrobili. Jenže v Zambii mají jiný druh kukuřice, a proto my použijeme raději dětskou krupičku.

Jíme

- Děti si sednou do kruhu do tureckého sedu na zem.
- Každé dítě dostane na talíři nshimu a směs zeleniny.
- Společně s dětmi jíme nshimu a zeleninu (jíme rukama, do jedné ruky si nabere trochu nshimy, uděláme z ní kuličku, kuličku chytíme špičkami prstů a nabíráme jí zeleninovou směs).
- *Jak nshima chutná? Podobá se chuť nshimy něčemu, co znáte?*

Nshima

- Nshima je velice hustá kaše z kukuřičné mouky.
- V Zambii je to nejčastější pokrm. K nshimě se jí směs zeleniny, kuře, sojové nebo hovězí maso.
- V Zambii roste jiný druh kukuřice než v České republice, mouka z této kukuřice je bílá a má jinou chuť než kukuřičná mouka běžně dostupná v naší zemi. Dobrou náhražkou bílé kukuřičné mouky je dětská krupička.

- Nshimu vaříme z dětské krupičky a vody. Přivedeme vodu k varu, přisypeme dětskou krupičku a mícháme. Správná nshima je tak hustá, že se dá lžící ukrajet.

Možné obměny aktivity

- Děti mohou vařit „jen jako“ a zeleninu s nshimou jim dodáme již vyrobenou.

Dopis od Brendy (3)

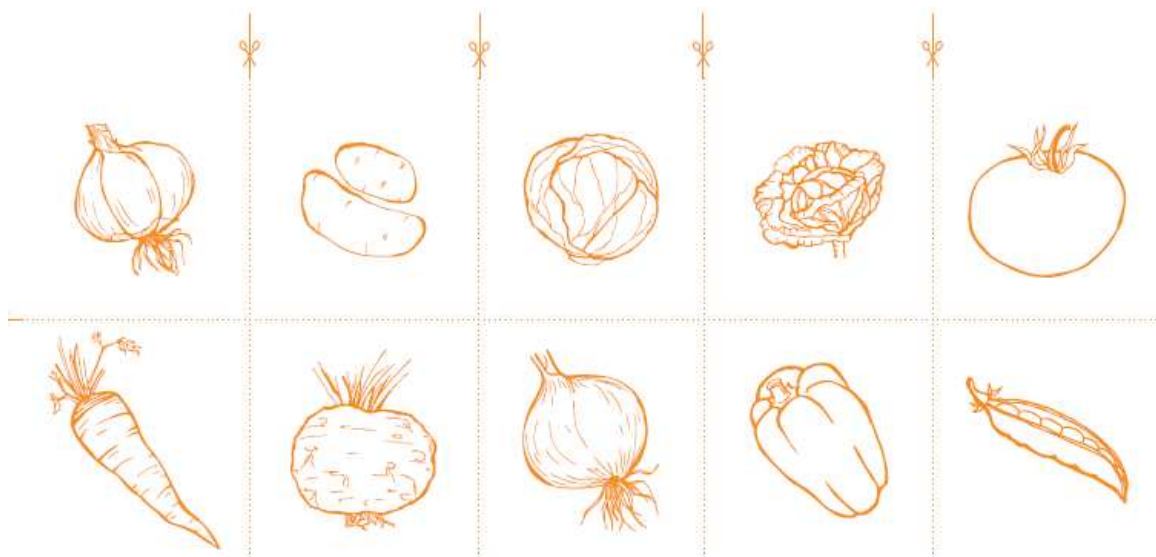
Ahoj, moc děkuji za váš dopis.

Zajímalo by mě, jestli máte nějaké hračky a s čím si nejraději hrajete?

Já si nejradši hraji s děvčaty na kuchyň. Máme prázdné plechovky a do nich dáme nějaké jídlo a vodu a vaříme. No vlastně to není jídlo, ale nějaká tráva (jako zelenina) nebo hlína (jako nshima). Všechno mícháme a pak společně jakoby ochutnáváme, kdo co uvařil. To mě moc baví. A taky si ráda hraji se starými pneumatikami od kola – kutálíme je a běháme s nimi. Moc nás to všechny děti ze Solwezi baví, hlavně když uděláme závody. Napíšete mi, jak si hrajete vy, děti z České republiky?

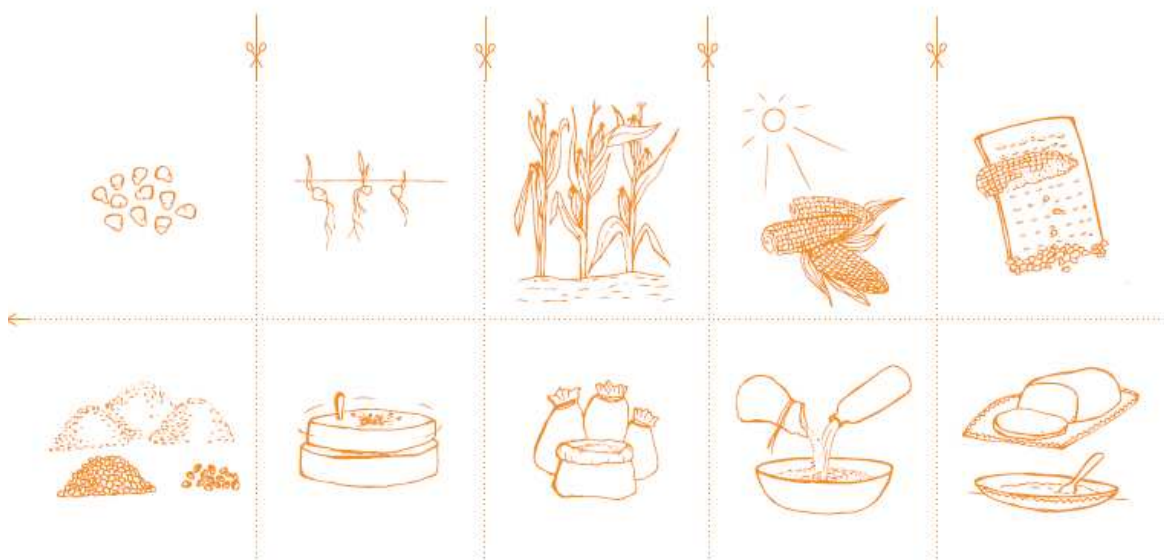
Pozdravy ze Zambie posílá Brenda.

DRUHY ZELENINY / PŘÍLOHA 5

Obrázek 24 Příloha druhy zeleniny

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

Obrázek 25 Příloha od zrna k mouce

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **VYHRÁVÁ, KDO DOJEDE NEJDÁL**

Cíle

- Děti poznají hru, jakou hrají děti v Zambii.
- Děti rozvíjejí své pohybové schopnosti.
- Děti dodržují zásady bezpečnosti při sportu a pravidla hry.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho tělo, Dítě a společnost, Člověk a zdraví, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Pomůcky

Dopis od Brendy (3) - část o hře s pneumatikou, fotografie 11 (obrázek 26), obruče.

Motivace

Děti sedí na zemi v tělocvičně nebo sedí na hřišti, přečteme jim dopis 3 od Brendy (část, která se týká hry s pneumatikou).

Otázky k fotografii

Co dělá chlapec na obrázku?

Z čeho je kolo vyrobené?

Postup

- Venku na zahradě nebo na hřišti (v zimě v tělocvičně) uspořádáme pro děti zambijské závody.
- Rozdělíme děti do skupinek po pěti.
- Pětice se postaví na čáru a závodí, kdo nejrychleji odkutálí obruč do cíle.
- Vítězové z pětic závodí s dalšími vítězi, až získáme konečného vítěze.
- Během závodů ostatní děti fandí svým favoritům.

Možné obměny aktivity

- Závod proběhne jako štafetový závod družstev.

Dopis od Brendy (3)

Ahoj, moc děkuji za váš dopis.

Zajímalo by mě, jestli máte nějaké hračky a s čím si nejraději hrajete?

Já si nejradši hraji s děvčaty na kuchyň. Máme prázdné plechovky a do nich dáme nějaké jídlo a vodu a vaříme. No vlastně to není jídlo, ale nějaká tráva (jako zelenina) nebo hlína (jako nshima). Všechno mícháme a pak společně ochutnáváme, kdo co uvařil. To mě moc baví. A taky si ráda hraji se starými pneumatikami od kola – kutálíme je a běháme s nimi. Moc nás to všechny děti ze Solwezi baví, hlavně když uděláme závody.

Napíšete mi, jak si hrajete vy, děti z České republiky?

Pozdravy ze Zambie posílá Brenda.

Obrázek 26 Hra s kolem

zdroj: metodický materiál ANYANA- děti a svět, Brenda ze Zambie

aktivita: **ZAMBIJSKÁ POHÁDKA**

Cíle

- Děti nacvičují naslouchání a soustředění.
- Děti dramatizují pohádku.
- Děti domýšlejí konec pohádky.
- Děti vytvářejí masky pro herce.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Jazyk a jazyková kultura, doplňující vzdělávací obor Dramatická výchova.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Pomůcky

Příloha 3 – text pohádky (obrázek 27), papírové kulaté tácky, pastelky, barevný papír, lepidlo, špejle (popř. klobouková guma), lepicí páska na připevnění špejle k papíru.

Motivace

Děti sedí v kruhu na koberci a mluvíme společně o pohádkách a příbězích.

Kdo Brendě vypráví příběhy?

Kdo vám vypráví pohádky?

Jaká je vaše oblíbená pohádka?

Postup

- Přečteme si pohádku o králíkovi jménem Kalulu.
- Pohádku nečteme úplně celou. Dočteme ji do okamžiku: „Když se v hrnci začala vařit voda, král předal hrnec Kalulovi ...“.
- Děti potom společně domýšlejí (popř. dokreslí nebo dopíší), jak by mohla pohádka skončit.
- Když už děti nenapadají žádné varianty, pohádku dočteme.
- Každé dítě dostane svoji roli a vyrobí si masku z kulatého papírového tácku, k tácku přidáme špejli, aby děti mohly držet masku před sebou (nebo použijeme místo špejle kloboukovou gumu).
- Pohádku s dětmi zdramatizujeme a zahrajeme na školní besídce.

Pohádka „Králík Kalulu“

Žil byl jeden král a ten král měl tuze krásnou dceru. Každý muž v království si ji chtěl vzít za ženu. Král proto svolal všechny muže, kteří si ji chtějí vzít, a dal jim následující úkol. „Ten, který se chce stát manželem mé krásné dcery a mým zetěm, musí vypít hrnec vařící vody,“ pravil král. Mnoho mužů se snažilo vypít hrnec vařící vody, mnoho se jich přitom zranilo a hodně jich i zemřelo. Mezi těmi, kteří se ucházeli o ruku krásné princezny, byli: lev, hroch, hyena, slon a jiní. Králík Kalulu se chtěl opravdu moc stát manželem krásné dívky, a proto vymyslel plán... „Králi, já opravdu dokážu vypít hrnec vařící vody, ale moc rád bych, aby tento můj hrdinský čin viděli všichni mí příbuzní,“ požádal Kalulu krále. A král souhlasil. Za pár dní přišel králík Kalulu v doprovodu svých příbuzných ke králi. Mezi těmi příbuznými byli otec, matka, sestry, bratři, babičky a dědečkové, strýčkové a tetičky, bratrance a sestřenice a mnoho dalších, zkrátka spousta příbuzných. Když se v hrnci začala vařit voda, král předal hrnec Kalulovi, Kalulu ale chtěl, aby všichni ti, kteří sem kvůli němu přišli, viděli na vlastní oči hrnec s vařící vodou. Proto nechal hrnec kolovat. A jak ten hrnec putoval z tlapek do tlapek, voda chladla a chladla, a když se dostala zpátky ke králíkovi, byla teplota vody snížena natolik, že se dala vypít. Kalulu předstíráje, že je voda vařící a horká, vypil veškerý obsah hrnce a král i všichni, co tam byli, mu obdivně tleskali. Král tedy vystrojil Kalulovi a krásné princezně svatbu. A pokud nezemřeli, žijí (v Zambii) dodnes.

aktivita: **FOTBALOVÝ MÍČ**

Cíle

- Děti procvičí jemnou motoriku a zručnost.
- Děti se naučí vyrobit si fotbalový míč z Afriky.
- Děti se zdokonalí v dovednosti spolupracovat v týmové hře.
- Děti rozvíjejí smysl pro fair play.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho tělo, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Pomůcky

Noviny, igelitové sáčky, provázek, nůžky.

Motivace

Děti sedí u pracovních stolů. Vyprávíme si o dětech v Africe, které moc rády hrají fotbal. Bohužel nemají vhodné kopací boty ani pořádný fotbalový míč. Jsou to ale děti šikovné, dokáží si fotbalový míč vyrobit a fotbal pak hrají naboso.

Postup

- Nejprve zmačkáme arch novinového papíru do co nejmenší kuličky.
- Pokračujeme nabalováním dalšího papíru, který pevně mačkáme ke středu budoucího míče a vytváříme velkou papírovou kouli.
- Když máme požadovanou velikost míče (průměr asi 15 cm), zabalíme novinovou kouli do igelitového sáčku nebo i několika vrstev igelitu.
- Vypustíme z igelitu vzduch a zavážeme provázkem, který si připravíme asi v metrové délce.
- Provázek obtáčíme kolem koule.
- Nejprve ve směru vertikálním, čímž vytvoříme jakousi osnovu.
- Následuje horizontální proplétání provázku.
- Vzniká nám postupně síť, která drží míč pohromadě.
- Zavážeme, ustříhneme igelit a můžeme hrát fotbal.

aktivita: **AFRICKÉ PUZZLE**

Cíle

- Děti cvičí jemnou motoriku.
- Děti se učí vyrobit si vlastní puzzle.
- Děti se učí skládat obrázek jako puzzle.

Vzdělávací oblasti

Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Člověk a svět práce, Člověk a jeho svět.

Průřezová témata

Multikulturní výchova.

Pomůcky

Obrázek z Afriky (kopie fotografií z CD) a tvrdý papír (ideální je karton z krabice, ale stačí i čtvrtka), nůžky a lepidlo, krabička od čaje, barevný papír, fixy, obrázky z Afriky.

Motivace

Děti sedí u pracovních stolů a odpovídají na otázky.

Máte doma puzzle? Skládáte si rádi?

Myslíte si, že Brenda má doma puzzle?

Brenda nemá takové puzzle, které se kupují v obchodě, ale má takové, jaké si dokáže sama vyrobit. Vyzveme děti, aby si takové puzzle vyrobily.

Postup

- Děti si vyberou obrázek z Afriky a nalepí ho na tvrdý papír.
- Když lepidlo zaschne, rozstříháme obrázek na různé dílky.
- Děti si svoje puzzle dají do krabičky od čaje, kterou si mezitím ozdobily barevným papírem a pomalovaly obrázky.

aktivita: **POZOR NA SLONA⁸**

Cíle

- Děti recitují básničku o slonovi.
- Děti cvičí svoji pohyblivost.

Vzdělávací oblasti

Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a zdraví.

Průřezová témata

Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova.

Pomůcky

Básnička o slonovi, lavička, obruče, míče (pro každé dítě jeden, stačí tenisový míček), 2 židle.

Motivace

Děti sedí v kruhu, naučíme je básničku o slonovi, pak si povídáme o tom, že slon má rád ořechy. Další aktivitu uvedeme krátkým vyprávěním: Představme si, že žijeme v zambijské buši, našli jsme tam ořechy, které nám moc chutnají. Jenže ty ořechy chce také slon. Musíme tedy ořechy přepravit do bezpečí.

Postup

- Naučíme se s dětmi básničku o slonovi.
- Sestavíme pro děti překážkovou dráhu – lávka (lavička), kameny (obruče), kmeny stromů (2 židle).

⁸ tato aktivita je převzata z metodického materiálu pro předškolní vzdělávání (Kociánová, S. Co se děje v pralese. In Metodické listy pro předškolní vzdělávání. 34. aktualizace. Praha: RAABE, 2007)

- Každé dítě dostane do ruky jeden ořech (míček), ořech musí přepravit z buše do vesnice – přelézt lávku, přeskákat po kamenech a oběhnout kmeny stromů.
- Ořechy tak bezpečně přepraví domů.
- Děti běží do vesnice jeden po druhém.

SLON

Slon stojí za plotem,
pěkně mě zdraví,
mává mi chobotem
a uchem pravým,
proč nemává levým,
namouduši nevím.

aktivita **REFLEXE**⁹

Reflexi doporučujeme provádět za jednotlivými aktivitami, po splnění určitého bloku aktivit

a v každém případě na konci projektu. Necháme si vždy dostatečnou časovou rezervu, aby děti mohly otevřeně vyjádřit svoje názory, pocity a dojmy a poznatky. V této části realizace aktivit využijeme podle potřeby opět postavu Větrníku a ptáme se dětí:

- jak se jim samostatně pracovalo
- jak se jim spolupracovalo se spolužáky
- co nového se dověděly a naučily
- co je překvapilo
- jaké byly jejich pocity během aktivity
- jaké by mohlo být podle nich pokračování aktivity
- co bylo při aktivitě důležité
- jak se jim dařilo úkol splnit
- jaké se vyskytly komplikace nebo překážky
- co by jim pomohlo, aby mohly úkol lépe splnit

Před rozloučením s Brendou ze Zambie se společně zamyslíme nad otázkami:

- Co jsme se dověděli o životě dětí v Zambii?
- Najdeme něco společného na životech dětí u nás a v Zambii?

⁹ aktivitu REFLEXE vytvářela Pavlína Vrbová

- Čím se liší život zambijských dětí od života našeho?
- Jak jsme prožívali výpravu do Zambie?
- Co bylo těžké? Co bylo snadné?
- Co nám pomáhalo? Jaké jsou naše dojmy?
- Uměli bychom se vžít do pocitů Brendy?
- Dovedli bychom vyprávět o naší cestě rodičům nebo kamarádům?
- Kdo by se chtěl do Zambie vypravit doopravdy a proč?

Reflexe nemusí vždy probíhat jen formou otázek a diskuze, ale může být, výtvarná nebo u starších dětí písemná, dramatická. Pocity mohou děti vyjádřit také pohybem, sochou, smajlíky či barvami. Smysluplnou reflexi lze realizovat pouze v bezpečném, děti nijak neohrožujícím prostředí. Doufáme, že k budování a rozvíjení takového prostředí ve vaší školce nebo škole přispěje i projekt Anyana – děti a svět.

8. Využití projektu ANYANA-děti a svět pedagogy MŠ a 1. stupně ZŠ

Položila jsem několika pedagogům, kteří si vyzkoušeli práci s metodickým materiálem ANYANA – děti a svět, otázky týkající se práce s metodikami. I když jsem předpokládala, že si pedagogové aktivity upraví dle svých podmínek, mnohdy jsem byla velice překvapená jejich nápady a invencí.

Mgr. Soňa Pavlíková, ZŠ a MŠ Horka nad Moravou¹⁰:

Jaká je dle Vašeho názoru využitelnost materiálu ANYANA-děti a svět?

- Celý projekt je velmi vhodný do průřezového tématu Multikulturní výchova.

Jaká vidíte pozitiva? Negativa? Přínosy?

- Metodický materiál o Brendě je udělaný velmi pěkně a je vhodný pro první stupeň. Děti byly nadšeny a o projektu často hovořily. Na základě tohoto projektu jsme skoro všichni přispěli na adopci na dálku, kterou organizuje naše škola. Doporučila bych jen při 3. setkání (tělesná výchova) trochu více aktivit, aby byla využita celá hodina TV.

Odpovídá materiál Vašemu ŠVP? Co konkrétně můžete do Vašeho ŠVP využít?

- Myslím, že se dá použít celý.

Korespondovala realizace projektu s výukou? Pokud ano – v čem konkrétně ...

- V době projektu jsme se učili o zvířatech, na odlišnosti narážíme velice často.

Dá se materiál využít v běžné pedagogické praxi (a la kuchařka – vezmu materiál a učím dle něj)?

- Určitě ano, velký přínos vidím v tom, že projekt je připravený k okamžitému použití.

Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchova do 1. třídy?

- Těchto témat není nikdy dost.

Začleňujete do ŠVP pro 1. stupeň průřezová témata Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech?

- Ano, máme tato témata v ŠVP, pro 1. stupeň konkrétně Evropa a svět nás zajímá.

Od kterého roku učíte dle ŠVP?

- Od školního roku 2007/2008. Podle ŠVP se učí v 1., 2. a 6., 7. třídě.

¹⁰ paní učitelka sama projekt nerealizovala, byla přítomna u aktivit o Brendě ze Zambie, které jsem s dětmi v její třídě realizovala

Mgr. Milena Rybářová, ZŠ Chrjukinova, Ostrava:

Jaká je dle Vašeho názoru využitelnost materiálu ANYANA-děti a svět?

- Materiály jsou připraveny velice dobře, velmi vhodné pro požadavky ŠVP.

Jaká vidíte pozitiva? Negativa? Přínosy?

- Je dobře, že materiály jsou připraveny lidmi, kteří se touto tematikou hlouběji zabývají. Seznamují pedagogy s problematikou, obsahují nové nápady. A v neposlední řadě velice usnadňují práci pedagogům, kteří jsou (kromě své pedagogické práce) velmi přetěžováni tvorbou různých materiálů.

Kterou část metodického materiálu jste využili? (příběh kterého dítěte, které aktivity?)

- Využili jsme příběhy dětí a pracovní listy.

Realizovali jste aktivity dle metodického materiálu nebo jste si je přizpůsobili? Pokud jste si je přizpůsobili – jak např.?

- V rámci projektového dne učitelky ZŠ pracovaly s jednotlivými příběhy dle zemí v různých ročnících. V dalších ročnících budou pracovat s jiným příběhem.

Odpovídá materiál Vašemu ŠVP? Co konkrétně můžete do Vašeho ŠVP využít?

- Ano. Máme v ŠVP projektový den na téma multikulturní výchova, materiál lze při tomto dni využít.

Korespondovala realizace projektu s výukou? Pokud ano – v čem konkrétně ...

- Nekorespondovala. Projekt by musel být zařazen jako celoroční.

Dá se materiál využít v běžné pedagogické praxi (a la kuchařka – vezmu materiál a učím dle něj)?

- Ano.

Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchova do 1. třídy (třídy MŠ)?

- Ano.

Začleňujete do ŠVP pro 1. stupeň (MŠ) průřezová témata Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech?

- Ano, průřezová témata máme začleněna i pro 1. stupeň.

Od kterého roku učíte dle ŠVP?

- Od školního roku 2006/2007.

Mgr. Jana Kobylková, ZŠ Troubelice:

Jaká je dle Vašeho názoru využitelnost materiálu ANYANA-děti a svět?

- Materiál je výborně zpracovaný, lze jej použít jak ve výuce, tak při přípravě a realizaci projektů různého rozsahu.

Jaká vidíte pozitiva? Negativa? Přínosy?

- Pozitiva - vše je zpracováno tak, aby s materiálem mohli pracovat sami žáci. (Tento způsob jsme realizovali s žáky 5. třídy, kteří připravovali projekt pro mladší děti. Pracovali s velkou chutí a nadšením, sami si z Anyany vybrali aktivity, připravili pomůcky a dokonce vyrobili odměny - př. vietnamské čepičky). Přínosem pro učitele je, že poskytujete informace, které bychom sami jen obtížně získávali - příběhy dětí, fotografie, aj.
- Negativa jsme opravdu nenašli.

Kterou část metodického materiálu jste využili? (příběh kterého dítěte, které aktivity?)

- Použili jsme: Angola, Zambie, Mongolsko, Jemen, Vietnam a ČR - vždy informace o zemi, podmínkách, způsobu života, příběhy dětí a jednu vybranou aktivitu (jen jednu z důvodu časového omezení projektu) – viz příloha 4

Realizovali jste aktivity dle metodického materiálu nebo jste si je přizpůsobili? Pokud jste si je přizpůsobili – jak např.?

- Jednotlivé aktivity si vybírali sami páťáci. Paní učitelka, bylo-li třeba, jim poradila a pomohla. Aktivity, které si vybrali, byly: křížovky, kvízy, určování věcí se zavázanýma očima, pohádky - nakreslili vlastní obrázky, rytmické hry (nápodobu afrických bubnů). Aktivity byly trochu upravené našim podmínkám.

Odpovídá materiál Vašemu ŠVP? Co konkrétně můžete do Vašeho ŠVP využít?

- Ano, odpovídá, celý materiál splňuje klíčové kompetence a dotýká se vlastně všech průřezových témat ŠVP.

Korespondovala realizace projektu s výukou? Pokud ano – v čem konkrétně

- V 5. ročníku realizace projektu korespondovala s výukou vlastivědy a přírodovědy, ve všech ročnících s českým jazykem (čtení), hudebně-pohybovou výchovou (zpívali jsme a tančili) a pracovní výchovou (např. lepení lístečků s vlastnostmi).

Dá se materiál využít v běžné pedagogické praxi (a la kuchařka – vezmu materiál a učím dle něj)?

- Při běžné výuce spíše jako referáty a názorné doplnění učiva. Myslím si, že nejvhodnější využití je právě při realizaci projektů.

Patří témata globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchova do 1. třídy (třídy MŠ)?

- Ano, i tyto děti sledují televizi a začínají se zajímat o život ve světě - ne vždy jsou to „pohádkové“ informace. (Učím 1. třídu a náš projekt zanechal v těchto dětech tak hluboký dojem, že jsme se k tématu ještě několikrát vraceli).

Začleňujete do ŠVP pro 1. stupeň průřezová témata Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech?

- Ano, i čítanky obsahují články s touto problematikou.

Od kterého roku učíte dle ŠVP?

- Od školního roku 2007 / 2008.

9. Závěr

Diplomová práce se věnuje začlenění globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy formou interaktivních metod do výuky v mateřských školách a na prvním stupni základních škol.

Po analýze současné situace ve školách jsem došla k následujícím závěrům:

Stát vytváří vzdělávací rámec pro školy (jak mateřské, základní, tak i střední) prostřednictvím Rámcových vzdělávacích programů (RVP). Tyto programy slouží pouze jako vodítko pro tvorbu Školních vzdělávacích programů (ŠVP). ŠVP jsou unikátní dokumenty, které si každá škola (MŠ, ZŠ, SŠ) vytváří sama. Záleží pouze na učitelích škol, jak pro své žáky sestaví učivo v průběhu školní docházky.

V rámcových vzdělávacích programech se o tématech globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy píše, objevují se ve vzdělávacích oblastech (např. Člověk a jeho svět, Dítě a svět) a průřezových tématech.

Po podrobnějším prozkoumání RVP pro předškolní a základní vzdělávání jsem zjistila, že v dokumentu pro předškolní vzdělávání ani v jiné literatuře nejsou definovány cíle MV pro děti z MŠ. Cíle MV jsem se pokusila sama pro věkovou skupinu dětí v MŠ definovat. V RVP pro základní vzdělávání existuje průřezové téma Multikulturní výchova, které definuje cíle tohoto tématu pro žáky na základních školách.

V České republice není doposud dostatek literatury věnující se GRV. Cíle GRV jsou definovány pouze pro studenty středních škol. To ale neznamená, že témata GRV patří pouze na střední školy. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání definuje průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, jehož témata i cíle korespondují s GRV. V tomto průřezovém tématu jsou tedy definované cíle pro žáky základních škol. V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání je GRV zmiňováno převážně ve vzdělávací oblasti Dítě a svět, nicméně opět chybí definované cíle GRV pro tento věk. Cíle GRV pro děti z MŠ jsem se v rámci diplomové práce pokusila definovat sama.

Praxe v lektorování GRV a MV mne přivedla k poznání, jaké metody a formy výuky je možné pro předškolní a mladší školní věk použít. V rámci diplomové práce jsem proto věnovala jednu kapitulu právě těmto metodám, kde jsem metody GRV a MV stručně popsala a uvedla jejich použití pro MŠ a 1. stupeň ZŠ.

Druhou část diplomové práce věnuji metodickým materiálům GRV a MV pro MŠ a 1. stupeň ZŠ. Z analýzy trhu českých učebnic jsem došla k závěru, že materiály GRV a MV pro cílovou skupinu 5-8let (a nejen pro ni) na českém trhu chybí. V současné době je nabízí tři neziskové organizace, a sice ADRA, Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje (ARPOK) a Společnost pro Fair Trade. Zástupce organizací jsem požádala o představení metodických materiálů a zodpovězení otázky, zda si myslí, že témata GRV a MV patří do mateřských škol a 1. stupně základních škol.

V závěru diplomové práce je představena část metodického materiálu ANYANA-děti a svět, a sice Brenda ze Zambie, které jsem autorkou. Při přípravě metodického materiálu jsem využila zkušenosti a poznatky získané během dvouměsíčního pobytu v Zambii.

Věřím, že tato diplomová práce je drobným příspěvkem k dalšímu rozšíření GRV a MV v našich mateřských i základních školách.

10. Shrnutí

Klíčová slova:

- globální rozvojové vzdělávání
- multikulturní výchova
- interaktivní pedagogické metody
- Rámcový vzdělávací program
- Školní vzdělávací program

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. Cílem první části je analýza globálního rozvojového vzdělávání a multikulturní výchovy a formulování jejich cílů. Zkoumá a hledá odpovědi na otázku, zda jsou témata MV a GRV začleněna do školních vzdělávacích programů pro děti ve věku 5 – 8 let. V mateřských školách jsou obsažena ve vzdělávacích oblastech, hlavně ve vzdělávací oblasti Dítě a svět. Na základních školách jsou uplatňována tzv. průřezová témata. Mezi průřezovými tématy pro ZŠ je definovaná Multikulturní výchova a dále Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, která koresponduje tematicky s globálním rozvojovým vzděláváním. V první části diplomové práce je také kladen důraz na představení interaktivních metod výuky a posouzeno jejich zařazení do výuky v MŠ a na 1. stupni ZŠ.

Druhá část diplomové práce se věnuje analýze existujících materiálů GRV a MV pro cílovou skupinu 5-8 let. V České republice existují materiály vytvářené neziskovými organizacemi. Autorka se podílela na tvorbě jednoho z nich, metodického materiálu ANYANA-děti a svět. V rámci diplomové práce jsou představeny materiály tří organizací věnující se globálnímu rozvojovému vzdělávání a multikulturní výchově v České republice.

Summary

Key words:

- global development education
- multicultural education
- interactive pedagogical methods
- the Framework Education Programme
- the School Education Programme

The diploma thesis is divided into two parts. The aim of the first part is analysis of global development education and multicultural education, what these terms mean, what are their objectives, looking for the answer, if these terms are included in official educational documents for children (age: 5-8). In documents for kindergartens we can find them in the educational area Child and world. In primary schools there are so called Cross-curricular subjects. Among these subjects we can find Multicultural education and Education towards thinking in European and global contexts (which corresponds to global development education). In the first part of the diploma thesis authoress put stress on interactive educational methods used within work with young kids (age: 5-8). The second part of the thesis is dedicated to analysis of existing educational materials of global development education and multicultural education for target group 5-8aged children. In the Czech Republic there are few materials created by non-governmental organizations. Authoress had the opportunity to participate in creation one of the materials. Within the diploma thesis are presented educational material of three organizations dealing with global development education and multicultural education in the Czech Republic.

11. Seznam literatury

ADRA-PRVák. [online]. c2007. [cit. 2009-03-19]. Dostupné na:

< <http://www.adra.cz/prvak/cz/>>

Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje. [online]. c2009.

[cit. 2009-03-20]. Dostupné na: <<http://www.arpok.cz/cz/rozvojove-vzdelavani.html>>

Antošová, Petra. *Dotazník-DP*. [online] 2009-03-24. [cit. 2009-03-30]. Osobní email.

Buryánek, J. (ed.) *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*.

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.

Council of Europe. [online]. c2008. [cit. 2009-01-10]. Dostupné na:

< http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/default_EN.asp>

Činčera, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8. 116 str.

Hladík, J. *Multikulturní výchova (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9. 73str.

Holcová, Martina. *Dotazník k diplomce*. [online] 2009-04-16. [cit. 2009-04-17]. Osobní email.

Höck, S., Wegimont, L. *National structures for the organisations, support and funding on development education*. North-South Centre of the Council of Europe, KommEnt, 2003.

Jirásková, V. *Multikulturní výchova – předsudky a stereotypy*. Praha: Epoque, 2006. ISBN 80-87027-31-0. 136 str.

Kirovová, I. – Matýsková, D. – Pobořil, M. *Multikulturní výchova II*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-918-6. 71 str.

Kociánová, S. *Co se děje v pralese*. In Metodické listy pro předškolní vzdělávání. 34. aktualizace. Praha: RAABE, 2007.

Kobylková, Jana. *Dotazník ANYANA*. [online] 2009-05-06. [cit. 2009-05-06]. Osobní email.

Koten, T. *Škola? V pohodě!* Most: Nakladatelství Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-18-4. 285s.

Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. [online]. c2009. [cit. 2009-03-20]. Dostupné na: <<http://www.lipka.cz/>>

Metodický portál – RVP [online]. c2005-2009. [cit. 2009-03-19]. Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/clanek/6/76>>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8. 98str.

Ministerstvo zahraničních věcí. [online]. Nedatováno. [cit. 2009-02-20]. Dostupné z: <<http://www.mzv.cz/pomoc>>

Nádvorník O., Volfová, A. (ed.) *Společný svět*. Praha: Člověk v tísní, 2004. ISBN 80-903510-0-X. 321str.

Pavličková, Martina. *Dotazník k diplomce*. [online] 2009-04-18. [cit. 2009-04-19]. Osobní email.

Pavlíková, Soňa. *Dotazník*. [online] 2009-03-29. [cit. 2009-03-30]. Osobní email.

Pasternak, M. *Globální výchova: základní dimenze globální výchovy*. Praha: Pražské ekologické centrum, 1992. 23 str.

Pike, G., Selby, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-369-2. 253str.

Pike, G., Selby, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6. 322str.

Průcha, J. - Walterová, E. - Mareš J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8. 322 str.

Rybiařová, Milena. *Dotazník*. [online] 2009-05-04. [cit. 2009-05-05]. Osobní email.

Společnost pro Fair Trade. [online]. c2005-2006. [cit. 2009-03-30]. Dostupné na:
< <http://www.fairtrade.cz/index.php?clanek=41> >

Učitelské noviny. [online]. c2003. [cit. 2009-01-05]. Dostupné z:
<<http://www.ucitelskenoviny.cz/>>

Výzkumný ústav pedagogický - VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Tauris, 2004. ISBN 80-87000-00-5. 48str.

Výzkumný ústav pedagogický - VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online] Dostupné z: <<http://www.vuppraha.cz>> 126 str.

Zeman, V.(ed.) *Reforma školství v České republice*. Praha: Člověk v tísni. 32 str.

12. Seznam použitých zkratek

ARPOK	Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, o.p.s.
EU	Evropská unie
IC OSN	Informační centrum Organizace spojených národů
GRV	globální rozvojové vzdělávání
MŠ	mateřská škola
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV	multikulturní výchova
MZV ČR	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NPV	Národní program vzdělávání
RVP GV	Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
RVP SOV	Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SŠ	střední škola
ŠVP	Školní vzdělávací program
VÚP	Výzkumná ústav pedagogický
ZŠ	základní škola

13. Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Klíčové kompetence	13
Tabulka 2 Vzdělávací oblasti.....	14
Tabulka 3 Průřezová témata	16
Tabulka 4 Metody multikulturní výchovy	37
 Graf 1 Grafické znázornění průřezových témat.....	 17

14. Seznam obrázků

Obrázek 1 Systém kurikulárních dokumentů.....	11
Obrázek 2 Globální výchova	20
Obrázek 3 Model globální výchovy.....	23
Obrázek 4 Infuze.....	25
Obrázek 5 Integrace	26
Obrázek 6 Zdroje multikulturní výchovy	35
Obrázek 7 Příběh o Jakubovi a Lengovi (omalovánky)	47
Obrázek 8 Příběh o Aniče a Latifě (omalovánky)	47
Obrázek 9 Povídání o Tůje a Kláře (omalovánky)	48
Obrázek 10 Metodické materiály ANYANA-děti a svět.....	50
Obrázek 11 Materiál WATOTO	52
Obrázek 12 Příloha mapa světa	58
Obrázek 13 Brenda na klouzačce.....	60
Obrázek 14 Brenda u domu	60
Obrázek 15 Brenda se sousedy	61
Obrázek 16 Brendina škola.....	61
Obrázek 17 Brendina třída	61
Obrázek 18 Africká zvířata I.	63
Obrázek 19 Africká zvířata II.	63
Obrázek 20 Příloha části těl zvířat.....	65
Obrázek 21 Výroba panáčků z hlíny.....	67
Obrázek 22 Kuchařky vaří nshimu	70
Obrázek 23 Nshima pro Brendu a její kamarády.....	70
Obrázek 24 Příloha druhy zeleniny	73
Obrázek 25 Příloha od zrna k mouce.....	74
Obrázek 26 Hra s kolem	75
Obrázek 27 Leng.....	101
Obrázek 28 Lengův dům.....	101
Obrázek 29 Tržiště.....	102
Obrázek 30 Děti si hrají s kolem	102
Obrázek 31 Nádobý na vodu	102

Obrázek 32 Děti si prohlíží fotografie Brendy	108
Obrázek 33 Děti malují informace z Brendiného života	109
Obrázek 34 Děti letí do Zambie.....	110
Obrázek 35 Tématická nástěnka	110
Obrázek 36 Pozor na slona	111
Obrázek 37 Hrajeme si jako Brenda I.....	112
Obrázek 38 Hrajeme si jako Brenda II.	112
Obrázek 39 Řadíme obrázky dle návaznosti.....	114
Obrázek 40 Od zrna k mouce - seřazené kartičky	114
Obrázek 41 Ochutnáváme nshimu	114
Obrázek 42 Závěrečná reflexe	115
Obrázek 43 Informace o bratrech z Mongolska.....	117
Obrázek 44 Prezentace o Carlosovi z Angoly	118

15. Seznam příloh

Příloha 1	Výuka projektu PRVák v 1. třídě ZŠ
Příloha 2	Logický rámec projektu ANYANA – děti a svět
Příloha 3	Výuka dle metodiky Brenda ze Zambie v 1. třídě ZŠ
Příloha 4	Výstupy z projektového dne v ZŠ Troubelice
Příloha 5	Diplomová práce.pdf (příloha na CD)

16. Přílohy

Příloha 1 Výuka projektu PRVák v 1. třídě ZŠ

Osobní zkušenost z projektu PRVák

Na podzim roku 2006 jsem se zapojila do projektu PRVák a vyzkoušela poprvé práci s malými dětmi. Během tří setkání jsem 1. třídu v ZŠ Horka nad Moravou seznamovala s životem Lenga z Kambodži. Od organizace ADRA jsem obdržela pro děti omalovánky o životě Lenga a Jakuba a bylo již zcela na mne, jakou formou je s příběhy obou chlapců seznámím.

První návštěva

Cíl:

- Děti ukáží na mapě Evropu a Českou republiku.
- Děti poznají život stejně starého chlapce z ČR.

Forma práce:

- Řízená diskuse
- Malování

Pomůcky:

- 3 postery (Jakub, pastelky, pokladnička), pastelky, globus (mapa světa), omalovánky Jakub a Leng (výroba: ADRA)

Motivace:

Dneska si budeme povídat o Jakubovi. Co myslíte, děti, má s Vámi Jakub něco společného?

Postup:

- Ukážeme dětem poster s Jakubem.
- Má s dětmi Jakub něco společného? Kolik je mu let? Kde bydlí? Má nějaké sourozence? Co rád Jakub dělá?
- Porovnáváme život Jakuba s životem dětí ve třídě.
- Děti společně vybarví postavu Jakuba, pastelky, kterých má Jakub spoustu a korunky, které Jakub hází do pokladničky.
- Děti dostanou za domácí úkol zjistit, proč házel Jakub peníze do pokladničky, jestli nějakou podobnou pokladničku viděly ve svém okolí.

Příběh Jakuba a Lenga (jsou uvedené v omalovánkách, vždy se každá strana dvojlistu věnuje příběhu obou chlapců a porovnává je, autor Jan Bárta: ADRA, c2007):

To je Jakub. Žije v Evropě. Země, kde Jakub bydlí, se jmenuje Česká republika. Jakub je Čech.

To je Leng. Žije v jihovýchodní Asii. Je to hodně daleko. Země, kde Leng bydlí, se jmenuje Kambodža. Leng je Khmér.

Jakub žije s maminkou, tatínkem a sestrou v paneláku na okraji města. V bytě mají koupelnu a taky počítač. Jakub někdy jezdí s rodiči a sestrou k babičce a dědečkovi na venkov. Jezdí tam rád.

Leng nemá rodiče. Žije s babičkou, dědečkem a pěti sourozenci v domku na vesnici. Dům stojí na šesti kůlech. Není v něm elektřina, koupelna ani záchod. Stěny má z palmových listů. Leng dává pozor, aby mu nějaký kokos z palmy u domu nespadl na hlavu.

Jakub chodí do první třídy. Ve škole má spoustu kamarádů. Doma má svůj pokoj. Tatínek mu někdy večer čte z knížky. Jsou v ní obrázky s draky a odvážnými rytíři. Jakub si do svého sešitu kreslí rytíře a taky meče a hrady. Kreslí rád, ale stejně si myslím, že tu spoustu pastelek, co má v šuplíku, nikdy nevykreslí.

Leng nechodí do školy. Pomáhá dědečkovi a babičce na poli a v zahradě. Právě dozrály melouny. Jsou sladké, ale Leng je nejí. Babička je prodává ve městě. Potřebují koupit dříví na ohniště. Leng jí často rýži a sušené ryby.

Když přijdou deště, babička na trh nechodí. Vypráví Lengovi pohádky o dracích a odvážných bojovnících. Leng si našel klacík. Pokouší se pod podlahou jejich domku na kůlech kreslit do vlhké hlíny bojovníky s meči.

Jakub chodí s maminkou na nákupy do marketu, Všiml se plastové krabice s mincemi a bankovkami před pokladnou. Jakub ty peníze nespočítal, i když už umí počítat do dvaceti. „Kdo tam dává ty peníze?“ ptá se. „Lidé jako my,“ odpoví maminka a podá Jakubovi kovovou minci. Jakub ví, že je to desetikoruna. „To ji mám dát do té pokladny? Jenže jsi neřekla proč,“ nenechá se odbýt Jakub. „Pojd', dáme ji tam spolu a doma ti to vysvětlím,“ říká maminka a bere Jakuba za ruku.

Leng někdy chodí na trh s babičkou. Nese na zádech v koši zeleninu. Do města chodí rád. Ví o obchodě, kde prodávají pastelky a sešity. Leng by rád chodil do školy a taky by rád kreslil pestrými pastelkami do sešitu bojovníky a draky. Dědeček ale říká, že jsou důležitější věci než pastelky, a Leng tomu rozumí.

Doma maminka Jakubovi vypráví o chlapci, kterého my známe z obrázků. Ano, jmenuje se Leng. Jakub už ví, proč házejí lidé do plastové krabice peníze. Až půjde příště s maminkou na nákupy, vezme si desetikorunu s sebou. Ví, na co bude. Vy už taky víte?

Správně. Leng už nebude muset kreslit draky klacíkem do vlhké hlíny. Za Jakubovy peníze dostane pastelky i sešit.

Druhá návštěva

Cíl:

- Děti ukáží na mapě Asii a Kambodžu.
- Děti poznají odlišné životní podmínky (jiný způsob bydlení).
- Děti si všímají odlišností.
- Děti popisují fotografie.
- Děti spolupracují.

Forma práce:

- Řízená diskuse.
- Pohybová aktivita
- Malování

Pomůcky:

- Fotografie z Kambodži, poster s obrázkem Lenga

Postup:

- Shrňeme s dětmi, co již víme o Jakubovi.
- Povíme si, jaké pokladničky jsou v našem okolí a proč Jakub házel peníze do pokladničky.
- Diskutujeme s dětmi nad obrázky z Kambodži.
- Přečteme dětem informace o Lengovi z omalováněk.
- Porovnáváme informace o Lengovi a o Jakubovi. Říkáme rozdíly.
- Ukážeme na globusu/mapě dětem Kambodžu.
- Uděláme si s dětmi výlet vlakem za Lengem, děti ve dvojici za sebou představují vláčky, které cestují do Kambodži. Vždy když nějaký vláček docestuje k posteru Lenga (Kambodža), vybarví část postavy Lenga.
- Když docestují všechny vlaky, Leng je vybarvený.

Obrázek 27 Leng
zdroj: archiv ADRA

Obrázek 28 Lengův dům
zdroj: archiv ADRA

Obrázek 29 Tržiště
zdroj: archiv ADRA

Obrázek 30 Děti si hrají s kolem
zdroj: archiv ADRA

Obrázek 31 Nádobys na vodu
zdroj: archiv ADRA

Třetí návštěva

Cíl:

- Děti dramatizují příběh Lenga a Jakuba.
- Děti si uvědomují potřebu pomáhat.

Forma práce:

- Dramatizace
- Malování

Pomůcky:

- Obrázky do dvojic, text, pastelky

Postup:

- Děti rozdělíme do dvou skupin. Jedna skupina představuje české děti, druhá khmérské děti.
- Každé dítě ve skupině dostane jednoduchý obrázek na vybarvení (jsou dvě stejné sady pro obě skupiny).
- Každá skupina se naučí jednoduchý text pro dramatizaci.
- Na přeskáčku recitují skupiny po větách.
- Po recitaci se děti sejdou ve dvojicích dle obrázků, pastelky si bere pouze dítě z ČR a půjčí je dítěti z Kambodži.
- Každé dítě si tak vybarví svůj obrázek.
- Položíme obrázky na zem, vedle sebe vždy stejný motiv.
- Porovnáváme a pokoušíme se odhadnout, který obrázek malovalo dítě z Kambodži, a který z ČR.
- Diskutujeme s dětmi o tom, že i když Jakub a Leng žijí v různých zemích, pořád to jsou malé děti, které malují podobně.
- Na závěr rozdáme dětem omalovánky o Jakubovi a Lengovi, aby je mohly ukázat rodičům.

Text:

všichni: V každé zemi modré planety žije spousta dětí.

Skupina dětí z ČR: My bydlíme v České republice.

Skupina dětí z Kambodži: My jsme děti z Kambodži.

Skupina dětí z ČR – každé dítě zvlášť: Já ráda tancuji, já si rád hraji s autíčky ...

Skupina dětí z Kambodži – každé dítě zvlášť: Já rád čtu, já si ráda maluji ...

Učitel k dětem z ČR: Co rádi malujete?

Skupina dětí z ČR – každý zvlášť: Já rád/a maluji ...

Skupina dětí z ČR: My rádi malujeme pastelkami. Máme jich doma spoustu.

Učitel k dětem z Kambodži: Co rádi malujete?

Skupina dětí z Kambodži – každý zvlášť: Já rád/a maluji ...

Skupina dětí z Kambodži: My malujeme obrázky klacíkem do hlíny. Nemáme pastelky.

Všichni: My dáváme penízky do pokladničky, za které se koupí pastelky pro děti z Kambodži.

Příloha 2 Logický rámec projektu ANYANA – děti a svět

	Popis projektu (intervenční logika)	Objektivně ověřitelné ukazatele (indikátory)	Zdroje ověření ukazatelů	Předpoklady a rizika (klíčové externí faktory ovlivňující průběh a úspěšnost projektu)
Záměr	vytvoření základu postojů dětí předškolního věku a 1.třídy základní školy k jiným národům a kulturám	pokles šikany národnostních menšin ve školských zařízeních rostoucí podpora veřejnosti pro projekty rozvojové spolupráce	krajské statistiky statistiky o veřejných sbírkách, podpoře projektů a kampaně	
Cíle	1. pedagogičtí pracovníci začleňují rozvojová a multikulturní témata do výuky 2. děti a jejich rodiče se seznámí s rozmanitostí a odlišnostmi kultur a národností	počet zapojených pedagogických pracovníků do projektu počet dětí zapojených do pilotní realizace projektu počet rodičů, kteří shlédnou výstavu	evidence zapůjčených materiálů zprávy organizace o realizaci pilotních projektů, fotodokumentace evidence o zapůjčení výstavy, fotodokumentace	rodina a společnost jsou otevřené k jiným kulturám
Výstupy	1.1 pedagogičtí pracovníci mají přístup k metodickým materiálům 1.2 pedagogičtí pracovníci mají povědomí o rozvojových a multikulturních tématech 2.1 putovní výstava je umístěna ve školských zařízeních	30 vytvořených metodických materiálů 60 vyškolených pedagogických pracovníků 15 vytvořených putovních výstav 15 realizovaných putovních výstav do konce roku 2008	faktura, potvrzení o převzetí prezenční listiny, fotodokumentace faktura, fotodokumentace fotodokumentace, doklad o zapůjčení výstavy	rodiče nebrání realizaci projektu ve školských zařízeních podpora vedení školského zařízení rámcové vzdělávací programy pro předškolní a školní vzdělávání nadále začleňují témata projektu do vzdělávacího procesu
Aktivity	1.1.1 sběr dat a podkladů pro metodický materiál 1.1.2 práce na metodickém materiálu 1.1.3 pilotní realizace projektu ve školských zařízeních 1.1.4 grafické práce a tisk metodických materiálů 1.1.5 propagace a distribuce	Prostředky koordinace a management projektu organizačně technické zázemí (kancelář, energie, náklady na komunikaci, účetní služby) expertní skupina pedagogických pracovníků tvorba metodických		data pro tvorbu metodických materiálů jsou v dostatečné kvalitě pedagogičtí pracovníci se zúčastní semináře

	metodických materiálů 1.2.1 příprava a propagace semináře pro pedagogické pracovníky 1.2.2 realizace semináře 2.1.1 příprava výstavy 2.1.2 grafické práce a tisk 2.1.3 propagace a distribuce výstavy	materiálů tvorba výstavy realizace semináře administrativní náklady CELKEM		
				motivace pedagogických pracovníků k účasti na projektu

zdroj: archiv ARPOK

Příloha 3 Výuka dle metodiky Brenda ze Zambie v 1. třídě ZŠ

Osobní zkušenost s projektem ANYANA-děti a svět

V roce 2008 jsem měla možnost autorsky se podílet na projektu ANYANA – děti a svět. V březnu 2009 jsem sama vyzkoušela některé mnou vytvořené aktivity v 1. třídě v ZŠ v Horce nad Moravou.

Tato zkušenost byla pro mne velice obohacující. Viděla jsem, zda jsou připravené aktivity v praxi proveditelné. Práce s malými dětmi je pro mne inspirující a do třídy jsem pokaždé přicházela s velkou chutí. Byla jsem potěšena, že škola přemýšlí o adoptování dítěte na dálku, a vzhledem k tomu, že i Brendino vzdělání je podporováno českými „rodiči“, nechala paní učitelka Soňa Pavlíková na mne, abych dětem vysvětlila, co to je adopce na dálku a proč je taková věc přínosná. Nebyl to jediný případ, kdy moje přítomnost „zapadla“ do školního života. Dílčí aktivita 4. setkání bylo řazení obrázků dle posloupnosti. Tuto činnost měla paní učitelka ve školním plánu pro další týden. V tu chvíli jsem si opravdu uvědomila, že jsme (ARPOK) vytvořili „něco“, co pedagogové opravdu využijí.

Realizace 4 vyučovacích hodin na téma: Brenda ze Zambie

Setkání 1 – Kdo je Brenda?

Cíl:

- Děti se seznámí s holčičkou ze Zambie
- Děti dokážou ukázat na mapě Evropu, ČR, Afriku a Zambii
- Děti rozvíjí komunikační dovednosti.
- Děti pochopí pojem adopce na dálku

Forma práce:

- Řízená diskuse
- Malování

Pomůcky:

- Mapa světa, popř. globus, fotografie Brendy

Motivace:

Milé děti, seznámíme se s holčičkou, která je skoro stejně stará jako vy. Je jí 7 let. Kde myslíte, že ta holčička žije?

Postup:

- Přivedeme děti na to, že holčička, o které se budeme bavit, žije v Zambii.

- Ukážeme si Zambii na mapě a řekneme si, na jakém kontinentu se Zambie nachází.
- Ukážeme si na mapě také Českou republiku, aby děti viděly, že Zambie a ČR od sebe leží daleko.
- Ptáme se dětí: *Jak se může holčička v Zambii jmenovat?* Necháme děti chvíli hádat a potom jim prozradíme jméno holčičky (Brenda).
- Ukážeme dětem fotografie Brendy (viz Příloha 1) a povídáme si, co na fotografiích vidíme.
- Přečteme dětem informace o Brendě z aktivity Dopis od Brendy.
- Děti zopakují, co všechno se z dopisu o Brendě dozvěděly.
- *Kde žije Brenda? A s kým? Kolik má sourozenců? Chodí do školy? Kdo jí platí školné? Jaké předměty jí baví?*
- Vysvětlíme dětem pojmy *adopce a adopce na dálku*.
- Dáme každému dítěti papír a pastelky a necháme ho výtvarně ztvárnit nějakou informaci o Brendě. Výběr necháme na dětech.
- Dáme každému dítěti mapu světa a necháme je, aby si ji doma vybarvily, a ve třídě z nich vytvoříme nástěnku.

Obrázek 32 Děti si prohlíží fotografie Brendy
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 33 Děti malují informace z Brendiného života
autorka fotografie: Lenka Dudková

Setkání 2 – Jaká zvířata žijí v Zambii?

Cíl:

- Děti se dozvědí, jaká zvířata žijí v Zambii.
- Děti se dozvědí, jakými dopravními prostředky se dá cestovat do Zambie.
- Děti porovnávají svůj režim dne s Brendiným.
- Děti se naučí, jak se jmenuje nejčastější zambijské jídlo.

Forma práce:

- Řízená diskuse

Pomůcky:

- Fotografie, mapa světa

Postup:

- Společně s dětmi shrneme, co si pamatují o Brendě z minulé hodiny.
- Necháme děti, aby ukázaly na své vybarvené mapě světa Českou republiku a Zambii.
- Zeptáme se dětí, jakým dopravním prostředkem by se dalo cestovat do Zambie.
A proč je nejjednodušší do Zambie letět letadlem?
- Následně vyznačíme jednu část třídy jako Českou republiku a jednu část třídy jako Zambii. Každé dítě, které v tuto chvíli představuje letadlo, docestuje do Zambie za Brendou.
- *Co můžeme vidět po přistání? Jaká můžeme v Zambii potkat zvířata?*
Diskutujeme s dětmi nad fotografiemi (viz Příloha 3).
- Zeptáme se dětí, kde v ČR můžeme vidět zvířata žijící v Zambii.
- Zeptáme se dvou dětí (jednoho chlapce a jedné dívky), co dělají během dne.

- Přečteme dětem dopis od Brendy (viz aktivita Můj den). Povídáme si s dětmi o tom, co dělá Brenda během dne a jak se jmenuje typické zambijské jídlo. Porovnáváme denní režim dětí v ČR a Zambii.
- Na závěr společně shrneme všechny informace.

Obrázek 34 Děti letí do Zambie
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 35 Tématická nástěnka
autorka fotografie: Lenka Dudková

Setkání 3 – Jak si hrají děti v Zambii?

Cíl:

- Děti si vyzkouší, jak si hrají děti v Zambii.
- Děti se naučí básničku.

Forma práce:

- Řízená diskuse
- Pohybové aktivity
- Brainstorming

Pomůcky:

- Obruče, kužely, lavička

Postup:

- Děti posadíme v tělocvičně do řady vedle sebe.
- Postupně jeden po druhém říká nějakou informaci o Brendě.
- Zeptáme se dětí, jak a s čím si mohou děti v Zambii hrát? Informace po dětech zopakujeme.
- Zeptáme se dětí, *jaká že to žijí v Zambii zvířata?*
- Zahrajeme si aktivitu Pozor na slona (viz metodika Brenda ze Zambie, ANYANA-děti a svět).
- Naučíme děti básničku o slonovi (viz tamtéž).
- Každé dítě dostane jeden vlašský ořech a snaží se ho schovat před slonem – tzn. po připravené stezce (skákání po obručích, přezení lavičky a kličkování mezi kužely) dopraví ořech do bezpečí (do vesnice). Z důvodu bezpečnosti běží jedno dítě po druhém.
- Společně si zatleskáme, že jsme dopravili všechny ořechy do bezpečí.
- Ukážeme dětem fotografii (viz Příloha 4) a vysvětlíme jim, že děti v Zambii jsou chudé, a proto mají málo hraček. Hrají si s tím, co najdou – např. i s kolem od bicyklu.
- Děti rozdělíme do dvojic, každý ve dvojici dostane obruč a po příkladu dětí ze Zambie ji kutálí do cíle. Když jedna dvojice doběhne, vyběhne další.
- Na závěr necháme dětem prostor, aby se s obručemi samy vyřádily.

Obrázek 36 Pozor na slona
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 37 Hrajeme si jako Brenda I.
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 38 Hrajeme si jako Brenda II.
autorka fotografie: Lenka Dudková

Setkání 4 – Jaké je typické jídlo v Zambii?

Cíl:

- Děti ochutnají typické zambijské jídlo.
- Děti skládají obrázky dle návaznosti.
- Děti naslouchají pohádce.

Forma práce:

- Řízená diskuse
- Malování
- Seřazování dle návaznosti

Pomůcky:

- Fotografie, pracovní list Od zrna k mouce, pastelky, nshima, text pohádky

Postup:

- Děti sedí ve školní kuchyňce, společně představíme Brendu spolužákovi, který byl dlouho nemocný a Brendu vůbec nezná.
- Nad fotografiemi (viz Příloha 5) si povídáme o typickém zambijském jídle – nshimě. *Z čeho se nshima vyrábí? Jak asi může chutnat?*
- Rozdělíme děti do dvou skupin (např. kluci a holky), každá skupina dostane rozstříhaný pracovní list Od zrna k mouce (viz Příloha 6). Úkolem každé skupiny je seřadit jednotlivé obrázky tak, jak jdou po sobě (jak se ze zrn kukuřice vyrábí chléb).
- Společně zkontrolujeme, zda mají obě skupiny stejné pořadí.
- Vyzveme skupiny, aby obrázky vybarvily (nepřetahujeme, používáme barvy odpovídající skutečnosti).
- Po vybarvení obrázků každá skupina znovu seřadí jednotlivé obrázky (tak, jak se ze zrn kukuřice vyrábí chléb).
- Všechny děti si jdou omýt ruce.
- Ptáme se dětí: *Čím jíme jídlo v ČR? Čím se jí nshima v Zambii? (rukama) Připomíná nshima nějaké jídlo, které obvykle v ČR jíme?*
- Ukážeme dětem, jak se nshima správně jí. Do jedné ruky vezmeme kus hmoty, vyválíme z ní kuličku a sníme.
- Necháme děti, aby nshimu ochutnali (nikoho ale nenutíme).
- Diskutujeme, jak nshima chutná, a co nám její chuť připomíná.
- Děti si po jídle omyjí ruce a přemístí se do třídy s kobercem. Udělají si pohodlí, lehnou si a přečteme jim zambijskou pohádku o králíkovi Kalulovi.
- Posadíme se společně do kruhu a pošleme dětem malý předmět (kamínek). Ten, kdo má kamínek mluví, říká, co se mu nejvíce líbilo z aktivit o holčičce ze Zambie.

Obrázek 39 Řadíme obrázky dle návaznosti
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 40 Od zrna k mouce - seřazené kartičky
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 41 Ochutnáváme nshimu
autorka fotografie: Lenka Dudková

Obrázek 42 Závěrečná reflexe
autorka fotografie: Lenka Dudková

Příloha 4 Výstupy z projektového dne v ZŠ Troubelice

Články ze školního zpravodaje (J. Kobylková, osobní komunikace):

„Nejsme sami na světě“

Víte jaké to je, postavit se před 80 dětí a svým vyprávěním je zaujmout tak, aby poslouchaly s napětím? Žáci z páté třídy to zkusili a zvládli na jedničku. Požádali jsme je totiž o pomoc při realizaci projektu „Nejsme sami na světě“, který měl poukázat na těžký život dětí v některých částech světa.

Jemen, Angola, Zambie, Vietnam a Mongolsko patří mezi tzv. prioritní země ČR, tedy země, do nichž směřuje humanitární pomoc z naší republiky. Právě tyto státy si páťáci vybrali a s velkým zaujetím vyhledávali a zpracovávali informace o tamních životních podmínkách.

Ve čtvrtek 23. dubna 2009 předali získané poznatky ostatním dětem z prvního stupně. Osudy některých dětí byly pro nás přímo šokující. Celé vyprávění jsme proložili a doplnili různými aktivitami: kvízy, křížovky, soutěže, hry. Příjemným zpestřením byly také hudební činnosti pod vedením pana učitele Vl. Huly.

Projekt „Nejsme sami na světě“ byl úvodem k připravované „Adopci na dálku“. S podrobnostmi o této aktivitě nás přišla seznámit p.učitelka M. Mahdalová. Smyslem celého projektu bylo podnítit děti k zamyšlení jak pomoci potřebným. Své náměty, nápady a přání napsaly na lístečky a vložily do symbolické „Lodi naděje“.

Jak celý projekt na děti zapůsobil? Posuďte sami:

....Přál bych všem dětem, aby je nevyužívali bohatí lidé.

Přeji vám hodně zdraví, aby si vás někdo našel a ať se máte rádi.

....Ahoj, mám radost, že ti můžeme pomáhat, abys uměla číst a psát.

Přál bych jim, aby byli všichni zdraví a aby mohli chodit do školy.

....Kdybych mohla, tak bych ti poslala celý pytel hraček, a musela by ses podělit s kamarády.

....Abyste měli co pít a jíst. Abyste měli nějaké hračky a peníze na uživení a školu.

Ahoj, neboj se, já ti pomůžu, pošlu ti penízky.

....Kdybych měl pomoci, vzal bych vás do České republiky.

Jak žijí lidé v chudých zemích a jak žiju já

Lidé v chudých zemích se mají mnohem hůř než já. Nemohou si kupovat oblečení, nemají skoro co jíst, nemohou chodit do školy apod. Místo toho musí děti pomáhat

rodičům vydělávat peníze. Dovedete si představit, že tam třeba sedmileté dítě musí živit celou rodinu? Někteří lidé, co kouří, si ani neuvědomují, že kouří tabákový list, který trhlo třeba tříleté dítě. Lidé v chudých zemích nebydlí v panelácích, v ubytovnách či v rodinných domcích. Bydlí v chýších postavených z větví a z kůže. Lidé jsou tam často nemocní, proto tam jezdí doktoři i od nás. Já se mám dobře. Můžu hrát fotbal, florbal, můžu hrát na hudební nástroje apod. Rád se vzdělávám a jsem rád se svými přáteli. Mám rád své rodiče a svou starší sestru. Přál bych si, aby se všechny děti na světě měly tak dobře jako já.

Jak žijí děti v chudých zemích a jak žiju já

Na Africe se mi líbí to, že tam jsou pralesy, exotická zvířata a rostliny, ale žijí tam také chudí lidé, kteří nemají peníze na jídlo a na vzdělání pro děti. Něco je lepší u nás a něco zase v Africe. Např. v Africe mají pralesy, což v České republice nemáme, ale u nás máme školy a svoje vlastní domy nebo paneláky a v Africe, v těch chudých zemích na to nemají peníze. Nejsou tam školy, obytné domy. Bydlí v chýších, které jsou postavené ze dřeva, listí, větví a kůže z různých zvířat. Lidé a jejich děti trpí hladem a je na nich jen kost a kůže. Zemí, kde žijí chudí lidé, jsou spousty, např. Uruguay, Angola, Vietnam, Mongolsko. Lidé z jiných zemí by mohli poslat do chudých zemí v Africe nějaké oblečení, boty, dětem nějaké hračky. Přejí si, aby tito lidé a jejich děti měli peníze na školy a domy a ještě na jídlo, léky a na jiné věci, které by jim pomáhaly k lepšímu životu.

Obrazek 43 Informace o bratrech z Mongolska
autorka fotografie: Jana Kobylková, ZŠ Troubelice

Obrázek 44 Presentace o Carlosovi z Angoly
autorka fotografie: Jana Kobylová, ZŠ Troubelice